Эхэ һайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабрийн 21-һээ гаранз

Бүгэдэ арадай газетэ

1994 ИЮНЬ 29
Зунай дунда сагаан мэрин һарын 21
СРЕДА
Гарагай 4
№ 122 (18964)
Газетын сэн захилай 10 тух.
Хэлсээтэ сэн.

ЛЗОТОЙ АЖАХЫДА

Колхозой бэрхэ һаалишад үнеэн бүриһөө жэлдээ дунда зэргээр 1900—2000 килограмм һү һаана. Дүршэл шадабаритай һаалишан Ц. Г. Цыбикова үнеэн бүриһөө 2700 килограмм һү абажа, олоной дундаһаа шалгаржа ябана.

Тус колхозой ажалшад үхэр малайнгаа, хони хурьгадайнгаа тоо толгойе үсөөрүүлэнгүйгөөр ехэ һү, мягэй сэбэр олзо оруулба. Байгша оной хабар эмэ үнэгэн бүриһөө 5 гүлгэ абаад, гээлтэ хоролтогүйгөөр тэжээжэ байна.

— Сагаан үнэгэнэйнгээ тоо толгойе 200-да хүргэхэ зорилготойбди. Тиигэбэл ажахыда бүри схээр олзо оруулхабди. Ангай арһаар өөһэдөө хубсаһа оёхо зорилготойгоор цех барижа эхилэнхэйбди,—гэжэ Б. В. Надагуров хэлэнэ.

«ҺАНААНАЙ ДЭЭГҮҮР ҺАА, ЗАЯАНШЬЕ ДЭЭГҮҮР»

Орьёл үндэр хада уулын хабшалда, хэдэн тээһээ хүбшэ тайгаар хүрөөлэгдэһэн газарта хони малаа адуулха, бэлшээхэнь, ашаг олзо абахань нилээн бэрхэтэй юм. Сабшалангай газар бага, тинмэһээ үбһэ ногоон бардам хүрэхөөр бэлдэгдээ гэжэ байдаггүй.

Түбэй аймагуудай хонишодтол адли хашга хорёо соогоо хонидоо хаажа холлуулаад, бэеэ амаруулха саг үсөөн тудалдадаг. Шиинг нойтотойдошье, саһа, борсондошье хонин һүрэгөө түүн бэлшээжэ, хагда ногоо шэмхүүлжэ, амиень залгуулдаг гээшэбди. Иланганя нёдондоган гасуурай болоһон ушарһаа мүнөө жэл мартын эхеэр үбһөөр дуталдажа, нилээн зобоо, зүдэрөөбди.

Ахын аймагай эгээл хөлын «Улаан-Аха» колхозһоо «Улаан Шулуута» ажахымнай нёдондо амяарлагдажа гарахан юм. Һандаралга-задаралгын үедэ ургалта гэжэ юуи байхаб даа, бүхы нүмэмнай доошолжо, байдалнай муудаа гэжэ сэхэ хэлэмээр. Харууһалдаг хонидоймнай тоо үсөөрөө, 400 толгой байһанаа мүнөө 150-да ороод байна. Хонин ажалһаа ямар нэгэн олзо абаха гээшэ шал худал хэрэг болонхой. Ноохон гээшэнь сэн хүрэхэгүй, һарадаа гэр бүлэдэмнай хамта дээрээ дүшөөд мянган түхэриг салин тогтоогдоог аад, саг соогоо үгтэдэгшьегүй — хашагдаһан, харшалагдаһан зон лэ болоод байнабди.

Анхандаа үмсыигөө үнеэ һаахадашье арьбан һэн. Олон үхэр барлад, һүеэ һаагаад, тоно, зөөхэйгсө буйлуулхаш. Элбэг дэлбэг байхадань, муудашана аа гү гэжэ зобожо, тоноо шарлуулдаг, подвал соо хэжэ хадагалдаг һэмди.

Гэбэшье ажабайдал доройтоошье һаа, тогтошоо бэшэ. Амяараа ажахы болоходоо, барилга хам эхилэгдэнхэй. Колхозой түрүүлэгшэ Ж. Д. Самбялов яһала оролха худалдахынгаа хажуугаар, орооно тарыа һайнаар ургуулдаг, зүгы баридаг, ан үсхэбэрилдэг болонхой. Б. В. Надагуровай хүтэлбэрилдэг ангай фермын хүдэлмэрилэгшэд сагаан үнэгэнэй 80 арһа худалдажа, колхозойнгоо кассада 6 миллион түхэриг гэжэ тэмдэглэмээр. Эхин һүргуулинн байшан баригдажа, ашаглалгада тушаагдаа. Мүнөө клуб баригдахань. Клубай һуури табигдаа. Ажахын хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд адуу малаа ашаг олзотойгоор үсхэбэрилхын, үүлтэрьень һайжаруулхын түлөө оролдоно.

Шэмэрүүн уларилтай газарта ажамидархадаа, шэрхи сүлхэг мал барягүйлэ аргагүй. Ая, хянгай сула, шанартай үбһэ ногоогоор тобиржожо, түргэн мүрөөр мал таргалдаг юм.

Һуудал, байдал тухайгаа хөөрэбэл, 10 үхибүүтэй, 18 аша, зээнэртэйбди. Эгээл одхон хүбүүмнай — һүрүүлида, бэшэниинь туд тудтаа хуу мэргэжэлтэй, айл бүлэ болонхой. Буряадай элдэб аймаг, һууринуудаар худа, урагуудтайбди. Бидэнэрэйнгээ бүхы наһаараа оролдоной урманда үхибүүднай ажабайдалаа бэеэ даангяар түхеэржэ, түбхинүүлжэ байнхайл даа. Хан уула Хайрсан, Сэнсэйн Хан уула бидэ бүгэлэнние, нютагай зонние хаймадан хаража, харгалзажа байдаг бшуу.

Наһанайнгаа нүхэр Мария Доржиевнатэй ажалдаа ямаршье сагта түрүү ябаабди. 100 эхэ хонин бүриһөө 100-һаа доошо бэшэ, зарим жэлнүүдтэ 115—120 хурьга абадаг һэмди. Мүнөө жэл база зэргэ доошоо. 100-һаа эгээ 100-е абаабди. Теэд энэмнайшье өөрсэ янзын туйлалта ха юм даа.

1987 ондо би Россин колхознигуудай съездын хүдэлмэридэ хабаадалсаа һэм. Олон ондоо газарһаа ерэһэн зонтой танилсажа, харилсажа, хөөрэлдэжэ байхада аятай, һонирхолтойшье һэн. Нимэ зүблөөнүүдтэ, уулзалгануудта хабаадаха ехэл дуратай хүм. Бүри һая Улаан-Удэдэ республикыг арадай уран бэлигтэнэй түбэй үүсхэлээр хонишодые хүндэлэн ёнололгын үдэшэдэ урилга абахадаа, 1500 километр зайе холо гэжэ аяшархангүй, хүнгэн машинадаа һуужа, гүйлгэжэ ерээбди. Һүүлэй хоёр-гурбан жэлэй туршада бидэнэртэ ямаршье анхарал хандуулагдаагүй, мартагдаа гээшэ аабзабди гэжэ һанан татажа байтарнай, нимэ үүлзалга болоол даа. Дуунуудые дуулаа, хатараа, хажуугаарнь ажал, хэрэгүүд тухайгаашье хөөрэлдөө, тиин һайн һайхан үгэнүүдые, үреэлнүүдые соносожо, сэдьхэлэй ехэл ханалтатайгаар, бэлэг сэлэгүүдтэй, бусаабди.

Бүри май соо саһан орожо, бордоһолжо байнаа, Михуула үдэр одоошье нэмэтэйхэн ногоондо хонидай садажа, гүйлдэхэ тарахаяа болибо. Ингээд лэ зун-нажарайнгаа элдэн бэлшээридэ хонидоо адуулжа, тобир тарган, тэнхээ шэнээтэй болгохын тула оролдохомнай гээшэ. Алишье үедэ арьяатан шононууд олон, һэрнимжээ алдахыеш хүсэжэ байнандал, газар дороһоо гаража ерэһөндэл гай тодхор үүсхэдэг юм. Бүү шүутайхан, һэргэлэн байгаагүйдэл, аргагүй.

Ажал, хүдэлмэрээ хэһээр, үхибүүдээ үндылгаһаар байтарнай он жэлнүүд ойлгогдонгүй түргэнөөр үнгэржэ, үбгэрхын богоһодо дүтэлжэ ябана хабди. «Үтэлхэ тухай үгэ бү хэлэ. Үшөөл шадалтайбди, үлөө залгаха, үрэ хүүгэдээ дэмжэхэ аргатайбди гээд һанаа дээгүүр ябаял. Һанаан дээгүүр һаа, гаяан дээгүүр»,—гээд, һамгамни һаа намдаа ажаглалта хэнэ һэн.

Үнэн лэ ха даа, сэмүүн хаһадаа, сагай бэрхэдэ дагаргдонгүй, дуратай ажалаа хэжэ ябахаһаа дэмбэрэлтэй найхан юун байхаб даа.

В. ОШОРОВ,
«Улаан Шулуута» колхозой хонишон.

Ахын аймаг.

ГУБШУУР ДҮҮРЭН

Кабанскын аймагай Ранжуров һуурида Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз оршодог юм. Тус ажахыда загаһа баридаг губшууршадаг дүрбэн бригада бии. Тэдэнние дүй дүршэлтэй бригадирнууд Николай Адунович Федоров, Константин Сониевич Пилеев, Владимир Норбоевич Гудоржин, Станислав Николаевич Датханов гэгшэд хүтэлбэрилнэ.

Губшууршадай хоёр бригада Енхологто, нүгөо хосрынь Истомин гэжэ һуурин шадар эгээл мүнөө загаһа барина.

— Би бригадираар зургаан жэл тойрон хүдэлжэ ябанаб. Загаһа бариха түсэбөө гансал нёдондо жэлдэ дүүргээгүйбди: загаһан ехэ хомор байгаа, оройдоо 90 центнер омоли тушаагдаа. Мүнөө жэлэй июнийн 20 болотор 270 центнер загаһа тушаагаад байнабди. Минии хүтэлбэрилдэг бригадада долоон хүн: моторист, эдеэ шанагша, табан загаһашад хүдэлнэ. Зөр зэмсэгнай гэхэдэ, МТЗ-80 трактор, катер, хоёр онгосо, 4 киловатт хүсэ үгэдэг электростанци бии,—гээд Константин Сониевич Пилеев манда хөөрөө һэн.

Тус бригадын гэшүүд гэхэдэ, угай загаһашад Юрий Тушноев, Сергей Булсаев, Александр Балдаков, Владимир Федоров, моторист Николай Сотнич гэгшэд эбтэй эстэйгээр хүдэлжэ байдаг юм.

— Байгша ондо загаһашадта балайшье һайн жэл бэшэ. Үдэр бүри шахуу хультуг һалхин үлөзнэ. Мүнөө жэлдэ түсэбнай 100 центнер, Урда жэлнүүдтэй жэшээлхэдэ, бага түсэб болоно. Енхологто байдаг губшууршад түсэбөө дүүргэхэ болоо, — гэжэ колхозой түрүүлэгшэ Дмитрий Антонович Сотнич хэлээ бэлэй.

С. БАЛДУЕВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: К. С. Пилеевэй (дундань) бригада; загаһашад олзотой.

Авторэй фото.

„Буряад үнэн"-94

ЗАХИЛ ҮРГЭЛЖЭЛҺӨӨР БАЙГ ЛЭ!

Манай Асагад тосхондо баран бурядууд ажаһуудаг, Асагадай хүн зоноороо үсөөхэн тула Загарайн аймаг соохи багахан һуурин гэжэ тоологдоно. Тиигэбэшье «Буряад үнэн» газетые хүршэ томо Эрхирэгэй хүн зонһоо олоор захинабди гээ һаа, алдуу болохогүй.

Газетэдэ захилай үнэтэйрхэдэ, зон захил хэхэ гү гэжэ досоогоо ехэ маргагша, голхорогшо һэм. Айлнуудаараа ябаад, хөөрэлдөөд байхадаа, сэдьхэлэй тэгшэрээ. Юуб гэхэдэ, хэдэн һарануудта салингаа абадаггүй багшанар зунайнгаа амаралтада гарахадаа, арга шадалаа оложо, «Буряад үнэн» газетэеэ захиба. Р. М. Дондукова, Р.Х. Ш. Жанова, Н. Д. Хишиктуева, О. Н. Евсюкова, Э.Д. Б. Доржиева, Ж. Д. Чимитова, С. Н. Понкинов, М. Б. Цыбикдоржиев гэгшэдые тэдэнэй тоодо нэрлэмээр.

Ванчик Жамсаранов, Ханда Эрдыниева, Дарма Цыдыпов, Долгор Дондукова, Сэбэгмит Ринчинова гэһэн наһатайшуул пенсиингээ дүрбэнэй нэгэ хубие газетэдэ захил хэтгэдэ гаргаба. Юуб гэхэдэ, түрэл хэлэн дээрээ хэбтэгдэдэг газетэдээ дуратай байна бшуу.

Газетэ зоолгые гуримшуулха арга боломжонууд олдохо аргагүй гээшэ гү? Мүнөө жэлэй хоёрдохи хахадта захилай сэн аяар 2 хахад дахин үнэтэй болошоо. Гэбэшье хоёр, гурба һарын захилнуудые хэжэ, захилаа олошоруулаг, гэжэ аймагай, республикын зургаануудта, зондо хандаха дурамни хүрэнэ.

Мүнөө жэлдэ Хотогор руу почто зөөгдэнэгүй, тиимэһээ тэдэнэр газетэеэшье захинагүй. Буряад һууринай библиотекэдэ «Үнэн» газетэ захигдаагүй гэжэ нютагаархидынь гомодоно.

Дасанай ламанар түрэл газетэеэ захихал байха гэжэ найдагдана. Олон үхибүүдтэй айлнуудта, тулюур шадалтай үндэр наһатайшуулда 30 хэһэг «Буряад үнэн» газетэ захиһай гэжэ аймагай социальна тэдхэмжын таһагай дарга Л. Г. Вершининада ханданалб.

Д.Х. ШИРАПОВА,
почтальон.

ХИЛЭЕЭ ТОДОРХОЙЛХОНЬ

МОСКВА. Россин зарим газарые Эстониин абаха дуратай байһан дээрэһээ Россин Федерациин Президент гүрэнэй хилэ нэгэ талаһаа тодорхойлхо гурим тухай Зарлиг июниин 21-дэ гаргажа, Россин—Эстониин хилэ тухай хэлсээ баталтар хүсэндөө байха гэжэ шиидэ.

Ленинградска областиин Нарвска районой болон Псковско областиин Печорско районой зарим хубие Эстони абаха дуратай гэжэ мэдээжэ. Тэрэнь бүхыдөө 2,3 мянган дүрбэлжэн километр газар юм. Эстониин үндэһэ яһанай илгаа баримталдаг эмхинүүд Россин газар дээрэ шлагбаум тодохожо, «Россин—Эстониин шэнэ хилэ» тодорхойлхо һэдэлгэ нэгэтэ бэшэ гаргаһан байна.

Гэхэтэй хамта энэ участок дээрэхи байдал орёо зандаа гээд Россин хилэ сахидаг сэргэшэдэй главноко-мандующиин орлогшо, генерал-майор Алексей Кожевников тэмдэглэнэ. Хилые хуули бусаар гаталха, тэрэ тоодо зэр эбсэг болон наркотик гэхэ мэтын хоригдоһон ашаа гаргаха һэдэлгэнүүд хэгдэжэл байдаг. Тиихэдэнь Россин хилэ сахигшад албан хэрэгээ шадамараар эмхидхэжэ, тамуужанай ба эмхи гурим сахидаг зургаануудай харилсаануудые шангадхана. Хуули бусаар ашаа зөөдэг хүнүүдые һайнаар бэдэржэ олоно. Хилэ дээрэ һара бүри буляажа абтадаг хэдэн арбаад буу, хэдэн зуугаад килограмм наркотик, хэдэн тонно металл ба түлишэ, уран зохёолой баялигууд энээнние гэршэлнэ.

Сэрэгшэдые һайнаар байрлуулха асуудал хүсэд шиидхэгдэнэгүй. Гэхэтэй хамта Прибалтикын хилэ сахидаг округ урданай СССР дотор эгээн һайнаар хангагдадаг байһан юм. Эдэ бүгэдые хөөр талын хөөрэлдөөнүүд дээрэ зүбшэн хэлсэхэ шухала.

ҮНЭЭДЭЙМНАЙ ҮҮЛТЭР ЯМАР БЭ?

...лүүлхэ тухай ажахынуудай хүтэлэрилэгшэд, мэргэжэлтэдэй хөөрэлдэхэньшье дуулдахаяа болишоо.

Эгээл энээн дээрэһээ 1992 ондо аймаг соо үнеэн бүриһөө һаагдаһан һүн аяар 1150 килограмм хүрэтэрөө доошоо унаһан һаа, нёдондо энэнь үшөөл уруугаа орожо, үнеэн бүриин һү һаам 1014 килограммда хүрөө. Хорёодгушаад жэлэй саанашье манай ажахынууд иимэ ахир багa һү һаадагүй байгаа.

Сэхыень хэлэхэдэ, энэ гансашье экономическа хубилалтануудһаа болон дэлгүүрэй харилсаанда орожо байһан байдалһаа болоно бэшэ. Мүнгэ зөөреэр дуталданабди гэжэ шалтаад, ажахынууд малайнгаа үүлтэр һайн болгохо, ашаг шэмэ сехэер үгэдэг үхэрнүүдые олошоруулха хэрэгтэ анхарал табихаяа болишонхой. Жэл бүхэндэ шахуу һү һаалиин мал тэжээлээр (эрхим шанартай тэжээл тухай хэлэлтэньегүй) дуталдажа, энэ һалбариин бирагүй байдалые улам ехээр гүнзэгырүүлнэ.

Үнинһөө хойшо манай эндэ нютагай үүлтэрэй малтай симментал үхэр холигдожо, бүхы һүрэгэй шанар, ашаг шэмэ үгэсэнь нилээд дээшэлнэн гээшэ ааб даа.

Гэхэтэй хамта дээрэһээ ходо зонхилжо, заабаришалжа байдаг урда жэлнүүдтэ ямар нэгэ ноёдой толгойдо орошоһон бодолой ёноор, үхэрэй мяханай шанар һайн болгохоор мяхалиг малтай бологты гэһэн захиралтын дээрэһээ буухада, олохон ажахынуд казахай улаа малаан, герофордско үүлтэрэй үхэрнүүдые үсхэбэрилжэ эхилһэн юм. Уданшьегүй һү шэмэ сехэер үгэдэг симментал үхэрнүүднай ондоо тээһээ асарагдаһан малтай худхаржа захалаа. Хайшаншье гээ һаа, малые бэе бэетэйнь нилүүлэнгүй, ходо амяарайнь байлгажа шадахагүйш. Тиигэжэ зарим ажахынуудай малые мяханайшье, һүнэйшье шэглэлтэй гэжэ илгаруулхын аргагүй болоо һэн.

Хэнэйшье мэдэһээр сагаан эдеэ сехэер үйлэдбэрилхэ, тэрээнһээ ашаг олзо һайса оруулха гэбэл, һүрэг соо һү сехэтэй сэбэр үүлтэрэй үнеэдые байлгаха хэрэгтэй. Тэрээнгүйгөөр, үнеэд байнал гээд хамаагүй барижа байгаа һаа, иланганя мүнөө сагта гарзатахаһаа ондоо юумэн үгы. Эгээл энээн дээрэһээ аймагай ажахынуудай һү һаалиин фермэнүүд бэрхэтэй байдалда ороно. Тэрэнэй хажуугаар али бүхы юумэнэй үнэтэй болоһон, мүнгэн сангай дутагдал баһал түбэг ушаруулна.

Хэды тиигэбэшье һү һаалиин мал үсхэбэрилхэ, сагаан эдеэ үйлэдбэрилхэ гэбэл, түбхын түрүүн үнеэд, гунжадайнгаа үүлтэрые һайжаруулха, мал ажалаа бүхы дээрэнь зүбөөр эрхилхэ хэрэгтэй гэжэ һананаб. Мүнөө үедэ манай эндэхи фермэнүүдтэ тиимэл юумэн дуталдана. Үнгэрхэдөө танда түлэхэ мүнгэн үгы гээд, манай племпредприятиһаа һайн шэлэмэл үүлтэрэй элитнэ классай бухануудай үрэ абахаяа арсадагшье ажахынууд бии.

Үнэн дээрээ, ёнотой һү сехэтэй гольштино-фризскэ, холмогоор үүлтэрэй бухануудай үрөөр һүүлэй 3 жэлдэ 5000 үнеэд, гунжадай үрэжүүлэгдэһэнэй ашаар 2075 эмэ тугал абтажа, Дзержинскиин, Бэшүүрэй совхозуудта, Еланиин колхоздо зарим үнеэдһээ һүн яһала ехээр һаагдадаг болоо. Жэшээнь, гольштино-фризскэ үүлтэрэй бухын түл —түрүүшынхеэ тугаллаһан гунжад тус бүридөө жэлдээ 3000 килограмм һү үгэдэг байна. Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхозой түбэй фермын һаалишан И. З. Фефелова нёдондо тиимэ үүлтэрэй үнеэн бүриһөө 3346 килограмм һү абаа юм. Харин фермынь симментал үүлтэрэй үнеэн бүхэнһөө 2533 килограмм һүн абтаа.

Тиигэбэшье олонхи ажахынуудта үүлтэртэ мал зүбөөр үсхэбэрилхэ, харууһаха, һайнаар эдеэлүүлхэ заабариин сахигдадаггүй дээрэһээ һүрэг соонь шэлэмэл үүлтэрэй үнеэд, гунжадай тоо мүртэй олошорногүй. Харин тэдэнь улам үсөөриэ. Хоёр-гурбан жэлэй саана үнеэдэй үүлтэр һайн болгохо зорилготойгоор «Сибирь» совхоздо холмогоор үүлтэрэй 51 гунжад асарагдаһан юм. Мүнөө тэдэнэйнь ороодоол хахадынь үлэнхэй. Харууһа, тэжээлэй мууһаа, үүлтэртэ малай тоо бүридхэлэй choор хэгдэдэггүй дээрэһээнь тэдэ мал һайн шанараа гээжэ, һүрэг соо худхаржа һалаа бшуу. Тиигэжэ Еланиин колхоздо баһал тиимэ үүлтэрэй 101 үхэр абтаһан аад, мүнөө тэдэнэйнь 78-ниинь үлөө.

Тобшолон хэлэхэдэ, горитой мүнгэ зөөри гаргажа, үүлтэртэ малые ондоо тээһээ худалдажа абахада хэгдэһэн гаргаша харюулагдавагүй, ехэнхи ушарта дэмы һалана.

Бүхы дээрээ Бэшүүрэй аймаг соо шалгажа, шэнжэлжэ үзэхэдэ, ажахынуудай бүхы 9 мянга гаран үнеэдэй 4200 шахуунь сэбэр симментал үүлтэрэй, тэдээн соо-һоо 74 үхэр элитэ-рекорд, 1056-ниинь элитнэ болон 4000 шахуунь нэгэдэхи классай шанартай гэжэ тодоронхой. Хорбоо эдэ малые эрхим һайн эрхэ байдалда байлгажа шадаагүйшье һаа, ядахын сагта зүбөөр эдеэлүүлээд, тэдэние саг соонь искусственна аргаар үрэжүүлжэ, жэлэй таатай хаһада түрүүлээд, һайнаар һаагаа һаа, һүн яһала ехээр абтахал даа. Теэд тиимэ юумэн үгы ха юм.

Имагтал нэгэ хэдыхэн фермэдэ дааһан ажалдаа харюусалга ехэтэйгээр хандадаг хүнүүдэй хүдэлдэг газартал малай үүлтэр һайжаруулха тушаа зарим тэды ороодолго гаргадана. «Дружба» колхозой Ара-Хэрээтын фермэдэ (даагшань В. Б. Цыренова), «Сибирь» совхозой Береговско фермэдэ (даагшань Ф. И. Смородников), мүн Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхоздо (ахамад зоотехник М. А. Паньков), Калининай колхоздо (зоотехник-үрэжүүлэгшэ Е. В. Савельева) Хёлгын совхоздо (техник-үрэжүүлэгшэ Н. П. Перевалова) гэхэ мэтын ажахынуудта энэ талаар зарим тэды хүдэлмэри хэгдэнэ.

Урдань аймаг соо малай үүлтэр һайжаруулха, эрхим үүлтэрэй мал олон болгохо талаар манай кооперативнай яһала ехэ хүдэлмэри хэдэг, ажахынуудта бага бэшэ туһаламжа хүргэдэг бэлэй. Харин мүнөө кооперативнай мүнгэ зөөриин талаар айхабтар хүндэ байдалда ороноохой. Үүлтэртэ хусын, бүхыи үрэ хэрэглэһэнэйнгээ түлөө ажахынууд мантай тоосохо мүнгэгүй. Нигэжэл бэе бэеэ хараад, хэмнайшье хэндээ туһалжа шадахаяа болёод һууха, малайнгаа үүлтэр һайн болгохо хэрэгые һалаха туйдань хүргэхэмнай холо бэшэ.

Энээндэл һанаан зобоно. Малай үүлтэр һайжаруулха хэрэг хэзээдэшье гүрэнэй дэмжэлгэ доро байгаа ха юм. Ушарынь юуб гэхэдэ, энэмнай гансахан нэгэ-хоёр жэлэй хэрэг бэшэ, гүрэнэйшье, зонойшье урдаа хараха һалбари—мал ажалые олон жэлдэ ашаг үрэ ехэтэй байлгаха зорилготой ажал ха юм. Энээн тухай бү мартаял.

В. ХАНДАЖАПОВ,
Бэшүүрэй аймагай малай үүлтэр һайжаруулха кооперативай түрүүлэгшэ.

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ!

2-дохи нюурта. Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ. В. Умеренков: «Нягта холбоотойгоор, эбтэй эстэйгээр»; «Хүн ба үе саг» — материалнуудай суглуулбари.

3-дахи нюурта. «Алан Гуагай гуламтада» — суглуулбари;

4-дэхи нюурта. Республикын соёлой һонин. Агуу Иналтын 50 жэлэй ойдо. Д. Жугдурова: «Азатай һаа. уулзана бэзэбди»; Дэлхэйн һонинай дээжэнэ.

Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ

НЯГТА ХОЛБООТОЙГООР, ЭБТЭЙ ЭЕТЭЙГЭЭР

Байгал-Амарай түмэр харгын барилгын дүүргэгдэжэ, саг үргэлжын ашаглалгада тушаагдаһан үдэрһөө хойшо дүрбэн жэлһээ үлүүтэйхэн саг үнгэрбэ. Энэ богонихон сагай туршада БАМ-ай харгыгаар олон миллион тонно ашаан, хүн зон зөөгдөө, зөөгдэжэшье байһаар. Түмэр замшад станциһаа агуу Номгон океан хүрэтэр ашаатай локомотивуудые, үдэр һүниие илангүй ябуулжа, арадай ажахын, акционернэ нэгэдэлнүүдэй захил дүүргэхэ гэжэ эрмэлзэнэ. БАМ-ай харгыгаар гол түлэб Эрхүүгэй, Шэтын областнуудай, Саха (Яхад), Буряад Республикануудай, Приморийн хизаарай ажалшадта, ажахынуудта хэрэгтэй ашаан зөөгдэнэ. Тиигэхэдэ Япон, Хитад гүрэнүүдтэй хэлсээ баталаад, ашаа зөөнэбди.

Хэнэйшье мэдэһээр, БАМ-ай харгы Россин Федерацийн эгээл шэнэ харгынуудай нэгэниинь болоно. Холын хойто, шэмэрүүнь уларилтай хизаар дайдын газар дээгүүр баригдаһан шэнэ харгы ашаглаха гээшэ тиимэшье амар хэрэг бэшэ ааб даа. БАМ-ай барилгашад ехэл яаралтайгаар энэ харгы барижа, голодоһо гаргаа юм. Манай түмэр замшад энэ голодоһонуудыень усадхажа, олон миллион, миллиард түхэригэй гаргашада ороо бэлэй. Эрхүүгэй участок дээрэ илангаяа ехэ голодоһон гаргагдаа. Эндэ баригдаһан объектнүүдэй 60 процентыень шэнээр һэльбэн бариһан байнабди. Түмэр харгын 300 километр рельс сум шэнээр табяабди. Буряадай участогай барилгашад һэшхэлтэйхэнээр хүдэлһэн байгаа. Эндэ бодхоогдоһон объектнүүд тиимэ ехэ заһабарида ороогүй. Теэд эндэмнай гайхамшаг тонельнүүд, хүүргэнүүд, түмэр замай станцинуудыень, вокзалнуудыень олоор баригдаа ха юм. Буряадай участогай объектнүүдые шэнэдхэн заһабарилха ушар гараагүй. Эндэ бүхы объектнүүдэй яһала бэхи һайнаар баригдаһан тула түмэр замшад ехэ гарза хохидолдо ороҗгүйгөөр ажаллана.

Северобайкальскын түмэр замай отделениин хүдэлмэришэд, инженернүүд, технигүүд, машинистнүүд локомотивуудые, вагонуудые мнин байлгангүйгөөр ашаглажа, бага гаргашатайгаар, ехээр ашаа зөөхэ гэжэ эрмэлзэнэ. Энэ хараа зорилгонуудаа бодото дээрэнь бэелүүлхэ гэхэдэнь, элдэб эсын бэрхэшээлнүүд һаад хэнэ. БАМ-ай харгыгаар ашаа зөөхэ захил хэгшэд түмэр замшадта ехэ үрэ шэритэй болоо. Һүүлэй мэдээгээр БАМ-ай түмэр замшадта ажахынууд 29 миллиард түхэриг үритэй болоод байна. «Якутуголь» нэгэдэлэй коллектив түмэр замшадта 20 миллиард мүнгэ түлэхэ ёһотой. Теэд «Якутуголь» нэгэдэл мүнгэ түлэнэгүй гээд Сибириин хото городуудые, худоо нютагуудые, түлишэгүйгөөр һүулгахын аргагүй ха юм. Нүүрһэ, ой модо зөөхэл ушартай бологдоно. «Тындалес» нэгэдэл БАМ-ай түмэр замшадта 2 миллиард түхэриг үритэй болоод байна. Эрхүүгэй областиин леспромхозууд миллиард түхэригэй үри шэритэй болоһон аад, тэрэнээ түлэхэ арга боломжонуудые бэдэрнэ. Захилшаднай өөһэдөөшье мүнгэгүй һууна ха юм. Бидэ түмэр замшад яагаад эдэнэрһээ үриеэ нэхэжэ абаха болонобибди. Түмэр замшад, промышленна предприятинуудтай, акционернэ нэгэдэлнүүдтэй хэлсээ баталдаг болобо.

Жэшээнь, «Якутуголь» нэгэдэл үрэ шэриингээ түлөө Северобайкальск, Тындэ хотонуудта, БАМ-ай һуурин посёлогуудта хямда сэнтэйгээр нүүрһэ эльгээхэ болобо. БАМ-ай харгыгаар Волгын автомобильна заводой автомашинануд Саха (Яхад) Республика, Приморийн хизаар хүрэтэр олоор зөөгдэдэг юм. Тус завод БАМ-ай түмэр замшадта олон миллиард түхэриг үритэй болоҗхой. Энэ үриеэ түлэхын тула һаяшаг 100 «Жигули» автомашина бидэндэ эльгээгээ. Манай ажахыда хүдэлдэг түрүү хүдэлмэришэдтэ, инженерно-техническэ мэргэжэлтэдтэ энэ автомашинануудые худалдажа, түмэр харгын кассада мүнгэ оруулаабди.

«Сиба-лес» гэжэ акционернэ нэгэдэл БАМ-ай түмэр замшадта «Мерседес» түхэлэй хоёр автомашина үри шэриингээ орондо дамжуулан үгэбэ. Энэ автомашинануудые мүн лэ худалдаа һэмди. Автомашинатай болохо дуратайшуул, хаа хаанагүй яһала олон ааб даа.

Эрхүүгэй. Тындын леспромхозууд 92507 кубометр модо үриингөө түлөө бидэнэрэ үгөө. Тэрэнэй заримыень худалдажа, миллиард 300 мянган түхэриг оложо, хүдэлмэришэдтөө салин хүлһыень хубаажа үгөөбди. Горькийн автомобильна заводто 20 вагон модо эльгээжэ, 17 вагон түмэр хабтагайнуудые, запчастьнуудые, резинэ мөөр абаһан воҗди. Казахстантай нягта холбоо барисаатай болонхойбди. Тэдэнэй захилаар БАМ-ай харгыгаар нүүрһэн, ой модон зөөгдэнэ. Бидэ орондоо малай холимол тэжээл, ороо-ho, гурил абанабди. Үнгэрһэн жэл 1178 тонно гурил, 10 мянган тонно холимол тэжээл, 5 мянган тонно хартаабха асаржа, худэлмэришэдтөө хубаажа үгөө һэмди.

Түмэр замшадайнгаа байдал һуудалые һайжаруулха, баранниень худэлмэритэй байлгажа, эдеэ хоолой зүйлөөр тэдэнние хангаха талаар бага бэшэ ажал ябуулгануд бэелүүлэгдэнэ. Бидэ ашаа зөөлгэхэ захилшадтайгаа холбоо барисаагаа бэхижүүлжэ, БАМ-ай харгыгаар ехэ ашаа зөөхэ зорилго урдаа табинабди, тэрэнээ бэелүүлжэ шаданашьебди.

БАМ-ай түмэр замай хүтэлбэрилэгшэд али бүхы арга боломжонуудые бэдэрнэ, олоношье. Бидэ Японой гүрэнһөө ашаа зөөхэ захил абанабди. Мүн тэдэнэртэ нүүрһэ, модо худалданабди. Япон гүрэнэй промышленна предприятинуудыень хэлсээ баталанхайбди. Манай захилаар Японой промышленна предприятинуудһаа хубсаһа хүнар, телевизор, холодильнигуудыень ерэнэ. Бидэ түмэр замшадта эзэ бүхы эд бараа дэлгүүрэй харилсаанай сэнгүүдһээ доогуур сэнгээр худалданабди. Энэ хүшэр хүндэ сагта хүдэлмэришэдөө дэмжэхэ, тэдэнэртээ али бүхы аргаар туһалха гээшэ мүнөө ехэ удхашанартай.

Түмэр замай отделениинүүдэй, дистанцинуудай хүтэлбэрилэгшэд ажалшад тухайгаа һанала табинда, тэдэнээ хямда сэнтэй мяхаар, огородой эдеэгээр, саахар, гурилаар хангана. Энээнэй урманда түмэр замшаднай ехэл ороолдожо хүдэлнэ.

Байгша оной дүрбэн һара соо БАМ-ай түмэр замшад яһала гэмгүй худэлжэ гараа. Жэшээнь, Северобайкальскын түмэр замай отделениин коллектив байгша оной дүрбэн һарын даабариһаа гадуур 577 мянган тонно ашаа зөөжэ, үйлэдбэриһөө миллиард түхэригэй сэбэр олзо оруулаа. Тындын түмэр замай отделениин хүдэлмэришэд түсэбһөө гадуур 230 мянган тонно ашаа зөөгөө, олон миллион түхэригэй олзо оруулаа. Ургалай отделениин коллектив мүн лэ даабаряа үлүүлнэ. БАМ-ай түмэр замшад сагнай хүшэр гээд хажуу тээһээ, гүрэнэй зүгһөө туһаламжа хүлеэгээд һуунагүй. Захилшадтайгаа нягта холбоо байгуулан ажаллана, даабарла дүүргэнэ. Сэхыень хэлэхэдэ, БАМ-ай харгы ашал үрэтэйгөөр ашаглажа, хаба шадалаа харуулна.

В. УМЕРЕНКОВ,
Северобайкальскын түмэр замай отделениин ахамад инженер.

Би, Түгдэмэй Батомүнхын Бадмажаб, наһанайнгаа нүхэр Бадма-Рагатана Ага нютагай Согто-Хангилда ажаһуудагбди. Һүүлэй хэдыхэн жэлнүүдтэ бидэ гэр бүлөөрөө нэгэ отара хони даажа абаад, ажахын түбһөө хойшо гурба модоной газарта байнабди. Тэрэ газарыемнай нютагайхиднай Таһархай гэжэ нэрлэдэг.

Эндэл нютагаймнай тоҥ түрүүшын хамтарал 1930 ондо анха тогтоһон түүхэтэй байха. «Тэрэ ТОЗ «Мартын 8» гэжэ нэрэтэй байһан юм» гээд нютагаймнай түүхын музейн директор, минии түрүүшын багша Дамба-Ринчин Цыремпилович Цыренжапов омогорхон хөөрэдэг. Нээрээшье, бидэнэр гэр бүлөөрөө нютагайнгаа түүхэтэй холбоотой Таһархай нютагта ажаһуунабди гэжэ һанахада, сэдьхэлдэ зохид байдаг. Теэд эндэ ерэһээр бидэ муушье һуунагүйбди. Бүхы юумэмнай наашаа нюуртай байдаг. Нооноойшье, түлэйшье талаар хүндэ гартажа үзөөгүйл хабди.

Эгээл омогорхохо юумэмнай гэхэдэ, бидэ бултааран тоонто нютагтай, ехэ эсэгэтэй зон гээшэбди. Хүн гээшэ, «газарай габаһаа гарадаг бэшэ» һэн тула эхэ эсэгэеэ, түрэһэн тоонто нютагаа мартаха эрхэгүй гэжэ би хэлэхэ байнаб. Би Түгдэмэй Батомүнхэ, Дабаагай Боро хоёрой дундаһаа Согто-Хангил нютагта түрэһэнби. Манай абые Ага нютагай зон «Мухандаан» гэжэ эрхэ нэрээрнь жиргэдэг.

Абамнай сдоол һайхан сэдьхэлтэй хүн юм һэн даа. Бүхы наһаараа хамтын ажалда үнэн сэхээр һалирһан, маанадай һайн ябахын түлөө оролдо оролдоһоор һаяшаг наһа бараа һэн. Эжымнай үнинэй наһанайнгаа амаралтада гаранхай, Согто-Хангил һуриндаа яһала хүнгэн, маанадайнгаа түлөө һанаагаа зобоһоор лэ, хүн зонойнгоо дунда хүндэтэйхэн ажаһуудаг юм. Бидэ эжыгээ гансаарынь орхихо дурагүйбди, мэнэ-мэнэ болоод лэ эрьежэ, хэрэгтэй юумыень абаашажа байдагбди. Бурханай хайраар аба, эжыгээ наһан соогоо нэгэншье гомодхоожо үзэгдөөгүй даа. Хэрбээ элдэб ушараар гомодхоохо болоо һаа, һанагдаагүй ехэ нүгэл гээшэ ааб даа.

Хүн бүхэндэ эхэ, эсэгын хажуугаар түрэһэн тоонтонь гэжэ байдаг. Урдань нарай үхибүүнэй гарахада, тоонтыень тайжа, найр наада хэжэ, нэрэ үгэдэг байгаа ха юм. Тиимэ һэн тула хүн бүхэн өөрынгөө тоонто нютагые ото һанажа, дурсан дуулажа ябадаг байгаа. Холо ойрын нютагуудаар саг зуура аяншалхынгаа урда тээ түрэһэн тоонтынгоо газарай шорой һабардан, дээрэнь хэбтэжэ, нишэ тишээ хэдыхэн мухарин, хүльбөөхэдэ ехэл таарамжатай байдаг. Хүн бүхэн гансата хүсэ шадал ороһондол, ажалдаа шударгы, ухаамсар болоһон шэнги байдаг. Хэрбээ тиигэхэ аргын болоогүй һаа, нютаг ороноо, тоонто гуламтаяа дурсан дуулахадаа, һанаһан һанаанинь хүсэлдэжэ, баһал хүсэ шадал ороһондол болохо.

Энэ хөөрөөнһөө уламжалан, урзанда, 1992 ондо, аяар холын Шэнэхээнһээ манайда айлшаар ерэһэн Очирой Содбын Жамсаран ахайн хөөрөөе һанаандаа оруулнаб. Содбын Жамсаран гээшэ 1918 ондо түрэһэн, мүнөө 76 наһатай хүн. 1930 ондо арбан наһатайдаа Хиталай орон гаража ошоһон байгаа. Тиигэжэ аяар жаран хоёр жэл үнгэрһэн хойно хүгшэн тэеэ нютаг ороноо, түрэһэн тоонто гуламтаяа харахаяа ехэл жүдхэжэ ерэһэн байна. Тэрэ манай эжытэй түрэл, аха дүүгэй үхибүүд байһаа тула, ехэ удаан хөөрэлдэһэн, Алхана, Агын дасан ябажа мүргэһэн, мүн Бооржо ошожо, тоонтодоо мүргөөд, бодхуул болоһон газартаа хүрэжэ һанаагаа амараа, сэдьхэлээ тэжээгээ.

— Оройдоол арбан хоёр наһатай ябаһан минии бодхуул болоохо ушар шалтагаан гэжэ юун байхаб даа. Үмсым наһалгадаһан жэ байхагүй хатаад хэ гэртээ абаа гүй байгаа Тиигэнээр лой хубисха майе «хойш хүншн» гэжэ гаа һэн. Хэ хойно табиг

Хүн бо үе саг

ТООНТО НЮТАГҺА ҮНЭТЭЙ ЮУМ ХААНА БАЙХАБ

1930 ондо артелийн Доржийн бригадын арбан гаран хүн Бооржын саанахана Усть-Озерное гэжэ газарта үбһэн. Дэ ороод байбабди. Манай аба, Очирой Содбо, ород һуурин хилээмэндэ ошоһон байгаа. Үбһэшэд отогоо ерээд, үдын хоол барижа байбабди,— гээд, Жамсаран ахай намтарайнгаа утаһа һубижа эхилээ һэн.—Энэ үедэ Бооржын шэнэһэтэй ой соохоо буутай шуутай олон бодхуулнууд гараад, маанадта ерэжэ, бултыемнай түүгаад, ой абаашаа һэн. Тэндээ һүни болотор бэлдэхэл хүүлээ бэлэй. Тэрэнь юун гээшэб? Мориной хазаарай сахариг, эмээлэй дүрөө гэхэ мэтые бүдоор тойруулан бүрюулээ. Абяа шэмэгүйгөөр хилэ гарахадань эпэ түһатай байха байгаа ха. Маанадаар суг Дашын Соодой Ширабай Мүнхэ хоёр үбһэндэ ябаа һэн. Һүни болоходо, маанадые баруун тээшэ туужа абаашаад, түмэр харгын хүүргэ доогуур гаргаа бэлэй.

Үүр сайжа байхада, хилэ гарабабди. Хилын саана нэгэ багахан, нуур байжа, тэндэ тогтоод, хоол барибабди. Бидэнэй дунда эхээ дахажа ябаһан багахан хүүгэдшье бии һэн. Тиигэжэ байтаһай ород хилын харуулшад маанадые обёороод, хоёр броневигуудаар гүйлгэлдэжэ ерэод, нэрэ һурагүй бүүдажа ороо бэлэй. Би айһандаа тэргэ доро орожо хоргодоб. Тэндэ тархияа соо бүүдуулһан нэгэ хүгшэн хэбтэбэ. Харахадамни хүн зон нишэ тишээ гүйлдэжэ, моритой хүн морёороо тэрьелжэ байгаа һэн. Бишье мориндоо мордоод, тэдээнэй хойноһоо гүйлгэбэб. Саашаа яба ябаһаар Шэнэхээн ороҗо ерээ һэм. Тиигэжэл ошоһон хүнби.

Тэндэ Очирой Дамдинтай уулзашаба гээшэб. Би хаанаһаа мэдэхэ гээшэбиб? Тэрэмнай бүри урид хүрэжэ ерэһэн байгаа. Дамдин гээшэ нютагтаа яһала шадалтай хүнэй нэгэн, артелийн адуушан байһан юм.

Хорин нэгэтэй болотороо нютагаа, һанажа зобогдоо. Заримдаа үндэр хадын ороёдо гараад, хойто зүг руу хараад, орилжо садагша һэм. Япон сэрэгтэ залуушуулые таталга болодог һэн. Намайе тэдэнэй армида абаа. 1945 ондо Япон дайнда диилдэжэ, нютагаймни Сосоодой, Мүнхэ, Жалсан гэгшэд тушаагдаад, наашаа ябуулагдаа һэн. Би саашаа Бээжэн хүрэтэр тэрьелхэ баатай болооб, тиигэжэ элдэб ажал хэжэ, юу хээ үзөөб даа.

Хорин нэгэн наһандаа Бооржо нютагта түрэһэн Дулма басагантай танилсаад, һамга абаһан хүм. Тиигэһээр наашаа Шэнэхээн ерэжэ түбхинөөб, Тэндэ госхоз тогтожо, бидэ хони мал харадаг байгаабди. Тиихэ сагтаа зүгөөргүйхэн зобогдоо даа. Үмсым наһалгадаһан жэ байхагүй хатаад хэ гэртээ абаа гүй байгаа Тиигэнээр лой хубисха майе «хойш хүншн» гэжэ гаа һэн. Хэ хойно табиг

ХҮБШЭ ТАЙГАДА ОРОХОНЬ ХОРЮУЛТАЙ

Байгша оной май, июнь һарануудта республика дотор хура бороогүй, хуурай үдэрнүүд тогтожо, газарай шинг бага болоһон байна. Тиихэ мүртөө секундын 10—12, заримдаа 20 метр хүсэтэйгөөр һалхилхадань, газарай хүрьһэн бүришье ехээр хатаба. Хуурай газарта гэнтэ болоһон галай аюул аюу гамнаха һэм?

Һүүлэй мэдээнэй ёһоор, республикын аймагуудай хүбшэ тайгада түймэр олоор үзэгдэнэ. Шалтагааниинь гэхэдэ, ой тайгада худэлмэри хэхээ гараһан ажалшад эдеэгээ бэлдэхэдээ, галаа болгооногүй, тамхияа үнтараангүй хаяжархиһан баримтануд элирүүлэгдэһэн байха юм. Үнгэрһэн үе соо республика дотор 600-һаа дээшэ түймэр ой тайгада боложо, хэдэн мянгаад гектарай модон галай аюулда ороһон байна.

Республикын аймагуудсельскэ болон поселково захиргаануудай, ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд хүбшэ тайгадаа галай аюулай эхилхэдэ, һаналаа багаар хандуулна, ойн түймэр сараха ажалшад, зон машина, техникээ аалин нобшоор эмхидхэнэ, суглуулна гээд Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй абаһан захиралта соо хэлэгдэнэ.

Буряад Республикын ой тайгада түймэрэй аюулые сараха дүрим тухай Республикын Министрнүүдэй Советэй Тогтоолые бэелүүлэн, байгша оной июнийн, 17-һоо республикын ажалшадай, транспортна хэрэгсэлнүүдэй, ойн ажахынуудай зургаануудай зүбшөөлгүйгөөр хүбшэ тайгада орохонь хоригдобо.

Энээнһээ уламжалан, Буряад Республикын МВД-гэй, ГАИ-гай албан ойн ажахыг хүдэлмэрилэгшэдтэй хамта ой руу орсон харгыгуудые таһаграяагүй шалгажа байхаар уялгалагдаа.

Хүбшэ, тайгада ажамидардаг ан аньяатанние хамгаалха департамент, Буряад Республикын агнуури эрхилхэ, загаһа олзоборидхо булгэмэй, «Забайкалкоопвеспромхоз» нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэд гүрэнэй ойн ажахыг хүдэлмэрилэгшэдтэй хамта хүбшэ тайгада гараһан галай аюул сараха, унтарааха хэрэгтэ егерьнүүд болон бусад хаяюусалгата хүнүүдые оолоонь хабаадуулха гээд тус заргыг дотор хэлэгдэнэ. Энээнһээ гадна, хотонуудай, аймагуудай, сельскэ, поселково захиргаанууд хүбшэ тайгада гараһан галай аюул сараха, унтарааха хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсахаар уялгалагдаба.

Республикыг Ойн ажахыг министерствэдэ эдэ бүхы хэмжээ ябуулгануудай хэр эргэ дүүргэгдэжэ байһые шалгахаар даалгагдаһан байна.

Манай корр.

ШАРМАЙН ОРОЛДОНО

Хара-Шэбэрэй Кировэй нэрэмжэтэ акционернэ бүлгэмэй таряан ажалайхид урдынхидал адли эршэмтэйгээр хүдэлмэрилжэ, арбан хоногой болзор соо эртынгээ шэнинсэ тарижа дүүргэбэ. Бүхыдөө 2,5 мянган гектар талмай эзэлэгдээ. Энэнь нёдондо бэлдэгдэһэн хара паар һэн. Хүсэд хүрэхэ минеральна үтэгжүүлгэ ба шанар һайнтай үрэһэ хүрэнгэ энэ ажахыда бии юм.

Мүнөө механизаторнууд обёос тарина, эртын паар хахална. Хамта 7500 гектарта ороохото культура тариг-дахань. Дүй дүршэл ехэтэй болоһон Владимир Гончиков Виктор Кукшинов хоёрой болгойлдог отрядуудайхид энэ үрэһэ хүрэнгэ ажалда эрхилнэ.

Гэхэтэй хамта догойнхид, уртынхид, сагаан уулынхид, бооржигантайнхид тарилгадаа шамдажа, ана-мана тулалдана.

Энэ жэл Могойтын районой механизаторнууд муу бэшэ ургаса ургуулха хүсэлэнтэй. Тушаа бүреэ паартайнууд, үрэһэ хүрэнгэ гүйсэд, техникээ саг соонь бэлдээ, түлишэ тоноёо нөөсэлжэ шадаа. Тэнгэриин үршөөдэг шинг ойтоншье яһала һайн. Ороохо таряа ургуулжа, амтыень таниһан, мүнөө үедэ ашаг олзынь барисаатайе мэдэрһэн механизаторнууд шармайн оролдоно.

Ц. ГОНГОРОВ.

Улаан-Үдын Ленинэй орденто ЛВРЗ-гэй инструментальна цехтэ жэлэй саада тээ 180 хүн хоёр халаанда хүдэлдэг һаа, мүнөө 87 хүн нэгэ халаанда хүдэлнэ.

Тус цехэй эгээл залуу токарь Андрей Мошкин 9-дэхи классые дүүргээд, мүнөө 13-дахи ПТУ дүүргэһэнэй һүүлдэ токареор хүдэлжэ байна. Тэрэ наһаар хэр залуушье һаа, үнинэй хүдэлдэг хүнүүдтэ дутанагүй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: токарь Андрей Мошкин.
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Россин һоиинууд

ВЛАДИВОСТОК. Һүүлэй 20 жэлэй туршада Приморидо хорото хабдарай элдэб үбшэнһөө наһа бараха ушарнууд 40 процентээр олошороо. Медицинын эрдэмэй Россин академиин Сибириин отделениин эпидемиологийн ба микробиологийн институтдай үндэнэн дээрэ эмхидхэгдэһэн медицинын «Мечников» бүлгэмэй мэргэжэлтэд нимэ тобшолол хэһэн байна. Эмшэд горнорудна промышленностийн хэдэн предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэдые олоор шалгажа, оршон тойронхи байгаалийн байдал болон хоро-то халдабарита үбшэнүүдэй олошорһон ушар хоорондоо сэхэ холбоотой гэжэ элирхэйлээ. Руда ехэтэй нээмэл хэбтэшэнүүдтэй нютагуудта, мүн уһан доогуур тамардаг атомна онгосонуудые заһабарилдаг заводой худэлдэг Большой Камень хотын зоной элүүр энхын байдал илангаяа һанаа зобооно.

УЛААН-ҮДЭ. Буряадай хойто нютагуудта урадхуул уһанда абтажа, хэдэн хүүргэ, хэлхеэ холбоопой зарим линиинүүд, харгынууд эбдэрээ. Гэнтэ халуун болоһон дээрэнээ Хойто-Байгалай болон Хойто-Муяын хабсагайнуудай саһан түргөөр хайлажа эхилһэн байна. Хадаһаа уһан гоожожо, нютагай голгорхонуудта урдажа ороод, тэдэнь эрьеһээ халижа гараһан байна. Хүдөө нютагуудта зарим гэрнүүд уһанда абтаа. Онсо байдалнуудай талаар Буряадай комитедэй үридшалан тоолоһоной ёһоор һайрамай уһанһаа боложо, 600 миллион гаран түхэригэй хохидол тохёолдуулагдаа.

НОВОСИБИРСК. Тус хотын тусгаар һургуули-лицейн һурагшадай—эдир хүгжэмшэдэй гүйсэдхэһэн ородой болон хилын саагуурхи классигуудай зохёолнууд миндаһан дээрэ бэшэгдээ. Эдир сибирягуудай уласхоорондын конкурснуудта хабаадаһанай ашаар мэдээжэ хүгжэмшэд Илья Коновалов, Наташа Талдыкина, Катя Базанова гэгшэдэй нэрэнүүд сууда гаранхай. «Юные дарования Сибири» жаса эдир хүгжэмшэдые миндаһанда бэшэжэ абаха дурадхал оруулһан байна. Харин Сибириин худалдаа наймаанай банк бүхы гаргашануудыень даажа абаа. США, Италий, Польшо болон бусад оронуудта болохо хүгжэмэй конкурснуудта мүнөө һурагшад бэлдэжэ байнхай.

САМАРА. Суута эрдэмтын түрэһөөр 100 жэлэй ойдо зорюулагдажа, июнийн 23-да Москвагай гүрэнэй политехническэ музейдэ нээгдэһэн выставкэдэ хандажа, Россин эрдэмэй-техническэ архив академик Петр Леонидович Капицынэй бүтээлнүүдтэ 6 захил хээ. Петр Капицынэй гараа табиһан 17 нимэ захил Самарада хадагалаатай байдаг. Тэдэнэй олонхинь газые шэнгэрүүл хэ зохёолнуудта зорюулагданхай. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ эрдэмтэн сэрэгэй тематикаар ехэ ажал ябуулһан байха. Тэрэнэй дурадхаһан технологийн ёһоор бүтээгдэһэн шэнгэн кислород, гели, бусад газууд миномет, танк болон бусад зэр зэбсэг бүтээн гаргалгада үргэнөөр хэрэглэгдэдэг һэн.

ИТАР—ТАСС.

Политическэ шалтагаанаар хардалга, хамалгада ороһон, сагааруулагдаһан эрхэтэй

1. КАУРОВ Еким Борисович, БМАССР-эй Бэшүүрэй районой Бага-Куналей һууринда 1884 ондо түрэһэн, Хандагатайн леспромхоздо худэлжэ байһан, РСФСР-эй УК-гай 58-10, 73-I хуби статьянуудай үндэһөөр арбан жэлээр эрхэнээ хаһагдаһан;

2. АЮШЕЕВ Санжи Раднаевич, Хяагтын аймагай Ара-Хэрээтэ һууринда 1870 ондо түрэһэн, лама, УК-гай 58-10, 58-II статьянуудай үндэһөөр 1933 оной ноябриин 15-да тушаагдаа, 1933 оной декабриин 18-да үбшэнэй шалтагаанаар түрмэһөө табигдаһан;

3. ИВАНОВ Василий Семенович, Тарбагатайн районой Ехэ Куналей һууринда 1914 ондо түрэһэн, Доржиевай нэрэмжэтэ артельдэ ашаа зөөгшөөр худэлдэг байгаа, Улаан-Удэ хотын лесная гудамжада ажаһуудаг байһан, УК-гай 58-10 статьягай үндэһөөр 1937 оной августын 26-да табан жэлээр эрхэнээ хаһагдаһан;

4. МУНКОЕВ Даши-Цырен, Яруунын районой Гондо һууринда түрэһэн ба ажаһуужа байһан, 1931 оной мартын 28-да гэмнэгдэжэ, табан жэлээр сүлэгдэнэ;

5. ЛЮБАШКИН Ефрем Федорович, Самарын областиин Бузулакска районой Домашкино һууринда 1890 ондо түрэһэн, Доодо-Ангарыч рыбкоопто модошо дархан байгаа. 1947 оной сентябриин 19-дэ арбан жэлээр эрхэнээ хаһагдаһан;

6. ПШЕНИЧНИКОВ Константин Матвеевич, Красноярска хизаарай Минусинска районой Иня һууринда 1892 ондо түрэһэн, Улаан-Удын пивын заводто бригадираар худэлжэ байгаа, 1948 оной июнийн 2-то арбан жэлээр эрхэнээ хаһагдаһан;

7. АВДЕЕВ Максим Алексеевич, Бэшүүр һууринда 1889 ондо түрэһэн, 1930 оной июлийн 31-дэ толгойн саазада хүртэхөөр сүүдлэгдэд, сентябриин 8-да сүүдэй шиидхэбэри хүсэндөө оруулагдаһан байна;

8. КАЦ Абрам Соломонович, Бэшүүр һууринда 1887 ондо түрэһэн, Мухар-Шэбэрэй районой Гутай һууринда ажаһуужа байһан, аралжаа наймаашан, 1930 оной июлийн 31-дэ арбан жэлээр эрхэнээ хаһагдаа;

9. УТЕНКОВ Кирилл Гфимович, Бэшүүр һууринда 1865 ондо түрэһэн ба тэндээ ажаһуужа байһан, хубиингаа ажахыда худэлжэ байһан, 1930 оной июлийн 31-дэ арбан жэлээр эрхэнээ хаһагдаа;

10. ТЮРЮХАНОВ Прокопий Иванович, Бэшүүр һууринда 1872 ондо түрэһэн ба ажаһуужа байһан, хубиингаа ажахыда худэлдэг байһан, 1930 оной июлийн 31-дэ арбан жэлээр эрхэнээ хаһагдаа;

11. АФАНАСЬЕВ Сидор Агафьевич, 1887 ондо Бэшүүр һууринда түрэһэн, хубиингаа ажал хэжэ байһан, 1930 оной июлийн 31-дэ толгойн саазада хүртэхэ болоһон, сентябриин 8-да тэрэнь хүсэндөө оруулагдаһан;

12. ИВАНОВ Евдоким Трофимович, Бэшүүр һууринда 1875 ондо түрэһэн, хубиингаа ажал хэдэг байһан, 1930 оной июлийн 31-дэ толгойн саазада хүртэхэ болоһон, сентябриин 8-да хүсэндөө оруулагдаа;

13. ЯСТРЕБОВ Мамонт Сидорович, Бэшүүр һууринда 1906 ондо түрэһэн ба ажаһуужа байһан, хубиингаа ажал хэдэг байһан, 1930 оной июлийн 31-дэ гурбан жэлээр эрхэнээ хаһагдаһан;

14. ТЮФАНОВ Перфирий Ивлевич, Курска областиин Прохоровско районой Гнездиловка һууринда 1904 ондо түрэһэн, ВСЖД-дэ худэлжэ байһан, 1937 оной августын 1-дэ долоон жэлээр эрхэнээ хаһагдаһан;

15. ПОРТНОЙ Михаил Волькович, УССР-эй Монастырещенскэ районой Монастырище һууринда 1912 ондо түрэһэн, 1938 оной декабриин 21-дэ табан жэлээр эрхэнээ хаһагдаһан;

16. ДОЛОДОЕВ Бальжинима (Михаил) Долодоевич, Мухар-Шэбэрэй районой Галтай һууринда 1912 ондо түрэһэн, ЛПУ-да десятникаар худэлжэ байһан, 1938 оной июнийн 23-да арбан жэлээр эрхэнээ хаһагдаһан;

17. ГРЫДИН Павел Фиевич, Зэдын районой Шертыкей һууринда 1912 ондо түрэһэн ба тэндээ ажаһуужа, барилга дээрэ худэлжэ байһан, 1938 оной декабриин 27-до табан жэлээр эрхэнээ хаһагдаһан;

18. КОНОНЕНКО Николай Сергеевич, Харьков хотодо 1897 ондо түрэһэн, «Бурстройтрестдэ» слесарэр худэлжэ байһан, 1940 оной июлийн 12-то табан жэлээр эрхэнээ хаһагдаһан;

19. УСТИНОВ Николай Васильевич, Ленинград хотодо 1905 ондо түрэһэн, Улаан-Удэ станцида машинистээр худэлжэ байгаа, 1938 оной июлийн 8-да арбан жэлээр эрхэнээ хаһагдаһан;

20. НОВИКОВ Борис Леонидович, Верхнеудинск хотодо 1904 ондо түрэһэн, ПВЗ-дэ худэлжэ байһан, Улаан-Удэ хотын Рылеевэй нэрэмжэтэ гудамжада ажаһуужа байһан, 1938 оной июлийн 8-да арбан жэлээр эрхэнээ хаһагдаһан;

21. ХОЛОДЕНКО Павел Афанасьевич, Киевскэ областиин Смелянска районой Малое һууринда 1900 ондо түрэһэн, 1942 оной январиин 13-да арбан жэлээр эрхэнээ хаһагдаһан;

22. БОДОВСКИЙ Казимир Степанович, Симферополь хотодо 1894 ондо түрэһэн, 1939 оной мартын 6-да арбан жэлээр эрхэнээ хаһагдаһан;

23. НИКОЛАЕВ Тит Иванович, Бэшүүр һууринда 1905 ондо түрэһэн, Кировэй нэрэмжэтэ колхоздо түмэршэ дарханаар худэлжэ байһан, 1949 оной ноябриин 10-да 25 жэлээр эрхэнээ хаһагдаһан (РСФСР-эй УК-гай 1.7, 58-8, 58-10 болон 58-11 статьянууд);

24. БЕЛЫХ-нилович, Бэшүүр... 1904 ондо түрэһэн, оной ноябриин... жэлээр эрхэнээ...

25. ЦЫБЕН... Бэшүүрэй айма... ринда 1888 ... 1939 оной мар... бан жэлээр эрх... han;

26. РАЗНИЦ... карович, Бэшүүр... Нугын-Адаг һуу... ондо түрэһэн ... мартын 16-да т... эрхэнээ хаһагда...

27. ХАПДАЛ... Иванович, Курск... Микояновска ра... ховатка һуурин... до түрэһэн, Ба... ной алтанай пр... ажаллажа байһан... 1950 оной майн... жэлээр эрхэнээ...

И. ГР...
Буряад Респу... прокуратурын ... начальник, ю... ахамад со...

БУРЯАД ҮНЭН

Ум Маани Бадмээ Хум

«Буряад үнэн» сониной болон Россин Буддын шажантанай түбэй захиргаанай үмэнэһөө тус хуудаһан һарадаа нэгэ удаа хэблэгдэн гарадаг.

Июнь, 1994 он

АРЮУН БАГШЫН АДИС АЙЛАДХАЛ

Дэлхэйн Буддын шажантанай толгойлогшо, арбан дүрбэдүгээр Далайлама майн хоёрдохи хахадта Москва морилбо гэжэ уншагшад Россин телевиденин радиогой мэдээсэлнүүдһээ хараһан, дуулаһан байгаа ёһотой. Гэгээн түрэлтэ багша ыхэйн оршондо аюулгүй байдал тогтоохо, хёмороо номгодхохо асуудалнуудаар бодон улас хоорондын «дүхэриг шэрээгэй» хөөрэлдөөндэ Россин эрдэмэй академиин Гүрэнэй Дүумын депутадуудай болон «Хүн түрэлтэнэй амиды үлэжэ, хүгжэхын түлөө» Улас хоорондын жасын уряалаар хабаадахаяа ерэһэн байна. Энэ үедэ нишэм хотодо байһан журналист Дугар САНЖИЕВ Далай багшын Москва морилһэн тухай хөөрэжэ үгэбэ:

— Шереметьево-2 аэропортдо хүндэтэ айлшаанае Россин Эрдэмэй академиин, Гүрэнэй Дүумын түлөөлэгшэд, тэрэ тоодо Буряадһаа Дүумын гансахан депутат Н. Я. Кондаков, «Хүн түрэлтэнэй амиды үлэжэ, хүгжэхын түлөө» Улас хоорондын жасын түлөөлэгшэд уггаба. Тэрэшэлэн уггагшадай дунда Россин Буддын шажантанай түбэй захиргаанай түрүүлэгшэ, хамба лама Чойдоржо Будаев, тэрэнэй орлогшо дид-хамба лама Туваан-Доржо Цымпилов, Москвагай буддын шажанай бүлгэмүүдэй түлөөлэгшэд, Индиин, Монголой посольствонуудай, Буряад, Хальмаг, Тува Республикануудай түлөөлэдгэтэ эмхинүүдэй худэлмэрилэгшэд байлсаа. Россин ба харнин оронуудай журналистнууд тон олон байба. Тэдээндэ түсгаар зорюулан, Далай-лама албан тушаалта делегацинуудай нидэжэ ерэлгын танхим соо богонихон пресс-конференци үнгэргөө.

«Москвада түрүүшынхээ хилээмэ, дабһаар намайе угтаба. Энэ хадаа арадай сэдьхэлэй баялигые гэршэлнэн заншал болоно бшуу»,—гэжэ буддын шажанай дээдын толгойлогшо тэмдэглэбэ.

Айлшадай һуурһан бүлэг машинануудыг Дорно зүгэй аялгануудай зэдэлээн доро, ГАИ-гай автомобильнуудта удэшүүлэн, Далай-ламын саг зуураар байрлаха үргөө байшан болохо хото шадарай дача тэсшэ шэглэбэ. Һаанай хомор үзэгдэдэг нараншье энэ үглөөнһөө Москвагай тэнгэриһээ гэрэлтэнэ. Зүгоор машинануудай харгыда гарамсаарнь, үлзы дэмбэрэлэй тэмдэг — үрэжэл сохтэй жэжэхэн бороо шэдэрээдхибэ.

— Дэмбэрэлтэйгээр эхилһэн морилолгонь саашадаашье урагшатай байгаа ёһотой...

— Зүб. Хоёрдохи үдэрэйнь түрүүшын хахадта Далай-лама Гүрэнэй Дүумын Багта танхим соо үгэ хэлэбэ. Энэ танхим нислэлэй тэргэ дунда: урдань СССР-эй Гос[illegible] байгдалаг байшан соо орнолоо юм. Гүрэнэй Дүумын Нинтын эмхинүүдтэй холбоо тогтоодог комитедэй түрүүлэгшэ В. Зорькальцев энэ уулзалтые хүтэлөө. Үндэ-Гэтэнэй хөрэгүүдые эрхилдэг Госдүумын комитедэй түрүүлэгшэ Б. Жамсуев президиумдэ һуугаа. Тэрэшэлэн танхим соо Гүрэнэй Дүумын депутадуудтай, нислэл хотын олонитын түлөөлэгшэдтэй хамта хамба лама Ч-Д. Будаев, дид-хамба Т-Д. Цымпилов, Далай-ламатай ябалсаһан хүнүүд байлсаба.

Мүнөө үсын дэлхэйн гол шухала асуудалнуудтай, болоно байгаа бүхы юумэнэй түлөө бүлтаай оонэд дээрээ даажа абаха харюусалга тухай Далай багша айлдаба. Хубиншаа аша туһые оршон тойронхи хүнүүдэй аша туһаһаа дээгүүр табшиг яашье болодогүй юм. Эдэ хүнүүдтэ танайхиһаа илгаатай үзэл бодол, тэрэ гү, али энэ асуудалнуудые шиидхэлгын талаар онсо өөрсэ һанамжа дурадхалнуудыг байха жэшээтэй ха юм. «Жэшээнь, Түбэдэй асуудалые шиидхэхэ тухай хоорэлдөөнүүдые Хитадай хүтэлбэритэй хэхэдээ, энээн тухай өөрынгөө ойлгосоһоо гадна, тэдэнэй һанамжа бодолнуудые, тэдэнэй өөһэдынь лэ аша туһатай холболдуулан, хараада заатагүй абадагби»,—гэжэ Далай-лама онсолон тэмдэглэбэ.

Һүүлээр Гэгээн багша асуудалнуудта харюусахадаа, ондоо, тусгаарлабал, лалын (мусульман) шажанда шүтэдэг һүзэгтэндэ тэсэмгэйгээр хандаха тухай заабаринлба. «Хүн бүхэн өөрын этигэлтэй байдаг аал, энэ талаар барилдалдаг шажанайнгаа үзэл бодолнуудые өөдөөнуудаар һэлгэхэшье эрхэтэй. Энээндэ муу юумэн байхагүй. Гэбэшье шүтэжэ ябаһан өөрынгөө шажанда үнэн байхые би зүбшэхэ байнаб»,—гэжэ Гэгээн түрэлтэ тэмдэглэбэ.

Тэрэл үдэртөө Далай-лама «Славянская» гэжэ шэнэ гостиницын уласхоорондын хэблэлэй түбтэ пресс-конференци үнгэргэһэн байна. Москвагай болон Россин нислэл хотодо байдаг харинь журналистнууде нэгэдүүлдэг мэргэжэлтэ клуб эндэ нээгдэнхэй юм. Клубай танхим соо бүхы зон багтаагүй, зарим журналистнууд хүл дээрээ хоёр час соо зогсохо баатай болоо. Хурсаханшье асуудалнуудтабигдаа. Жэшээнь, Россин Президентэй уулзахагүй гүт гэжэ асуухадань, нимэ харюу үгтөө:

— Хаагууршье ябахадаа, хэнтэйшье уулзахадаа, би эдэлэ таагүй байдалда оруулхагүй гэжэ ходолоо оролдодогби. Хэрбээ намтай уулзаһан ушарай тэдээндэ хангалтагүй хойшолонтой байжа магад һаань, би заатагүй уулзаха гэжэ оролдогүйб. Гэхэ зуур гүрэнэй дээдэ шатын ажал ябуулагшадта хөөрэлдэхэдэ, ходоо һонирхолтой байдаг юм бээ. Тиимэ-һээ албанай ёһоор рилгын орохоо байбал, би хэзээшье арсадагүйб. Зүгөөр энэнь уриһан талын өөһэнь шиидхэхэ хэрэг баб даа.

— Москвада байадаа, Далай багша һүзэгтэнтэй, буддын шажанай өртөл һургаалаар һонирхогшодтой уулзаагүй?

— Тэрэл хоёрдохи үдэрэй үдэшэ орой Далай-лама Эрдэм-техникын мэдээсэлэй бүхэроссин институтай танхимоо «Үдэр бүрнин ажабайдалда хүсэ өөглэнгүй, энэрхы тэсэмгэй ябадал үйлэдгэ» гэһэн лекци уншаа. Буддын шажанай толгойлогшын үгэ хэлэлгэдэ хэдэн зуугаа хүн суглараа. Тэдэнэр бултадаа Багшай хамта минутын туршада абяа шэмэлэй байгаад, оршолон юртэмсэдэ амидарадгаһэ хамаг амитанние сэдьхэлээрээ энхэрэнхайрлажа, хамтын уншалга бисалгал үзүүлэбэ...

Асуудалтай саарһанууд тайнай столдээрэ обойтор суглараһан байгаа. Уулзалга эмхидхэгдэ энэ хэзээ-ые хизааллаха баатай болоо. Харин лекцийн түгжэхэдэ, эндэ бүлэн хүнүүд тайзан тэсшэ, өөрдэнь Далай-ламын үдэшэгшэдтэй хамта заларһан танхимай дундахи зай тэсшэ үрилдэн шэглэшэбэ. Хүн бүхэн Далай багшын хубсаһанда хүрэжэ, адис абахые, ализол болоо һаа, саарһан дээрээ Гэгээн түрлтын гар табюулхые оролдоно.

— Онсо тэмдэглэмээр үшөөмар үйлэ хэрэгүүд тухай дурдаха байнай?

— Хүдэлмэрини удаадахи үдэрые Далай багша «Олимпик-Пента» нэн гостиницын хуралдаанай танхим соо эхилээ. Эндэ Ородой үнэн алдартын, бусад шажануудай санаартанай, мүн Россин Федерацийн Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүумын, США-гай Конгрессэй түлөөлэгшэдэй хабаадалгатайгаар үглөнэй уласхоорондын мүргэл уншалга болбо. Һүүлээрнь мүргэлдэ хабаадагшад агалан байдал мандуулха зорилготой уласхоорондын үглөөнэй зоог барилгада байлаа. Эндэ академик Е. Велихов, тобшохонтэ хэлэбэ. Уншалгыншье, үглөөнэй зоогшье үедэ шажанай нрагүу хүгжэм зэдэлэ.

Удыг сагта Далай-лама Арбатахи Монгол [illegible] Эндэ Монгол Улисай посольство үндэр айлшанай хүндэлэлдэ хүлеэн аалгын ёһолол эмхидхэбэ. Урда тээнь Гэгээн багша Россин нислэлдэ хүдэлдэг монгол лиц-мадуудтай, мэргэжэлтэдтэй, бизнесменүүдтэй, эндэ һуралаг монгол юутадтай, аспираатнуудтай уулзаһан байна.

Удаань Воробьёвой хада дээрэхи Россин Эрдэм ухаанай академиин шэнэ байшанай президент-хоол соо «Хёморонһоо зблэрэлгэ тээшэ» гэһэн темээр болоһон «дүхэриг шэрээгэй» семинар дээрэ эрхим хүндэтэ айлшан үгэ хэлэбэ. Тэрэшэлэн нудей (еврей) шажанай ударидагшадай нэгэн А. Штанзальц, лалын (мусульман) шажанай муфтий Хазрат, Хальмаг Республикын Президент К. Илюмжинов гэгшэд һонирхолтой мэдээсэлнүүдые хэ.

— Гэгээн багшымнай Москвада энэ удаа ерэлгэнь ямар онсо илгаатай байгааб?

— Горитой ехэ илгаатай байгаа. Урдань Далай-лама хубиин хэрэгээр ябадаг юрын айлшан шэнгээр уггагдадаг, гостиница соо байрладаг һэн. Харин мүнөө аэропортһоо Далай-ламые правительствын ЗИЛ тухэ-лэй тусхай машинада, суттаа ябалсагшадыень «Линкольн» тухэлэй машинануудта һуулгаад, урдань Шеварднадзиин байһан хото шадарай дачада асараа.

Москвада байһан һүүлшынгээ үдэр Далай-лама энэ дача дээрээ бараалхахаяа ерэһэн олохон туушаалтад, ажал ябуулагшад, санаартадые хүлеэн абаба. Тэрэ тоодо буддын шажанай дэлгэрһэн Россин нютагуудһаа һунгагдаһан Гүрэнэй Дүумын депутадуудтай, Кирсан Илюмжинов түрүүтэй Хальмагай, Тувын делегацинуудтай, олонитын түлөөлэгшэдтэй, манай республикаһаа Агваан Доржиевай жасын президент Б. Б. Базаровтай уулзажа хөөрэлдөө.

Россин Буддын шажантанай шэнэ хамба лама Чойдоржо Будаевтай Далай-лама удаан хөөрэлдөө. Россин политическэ, экономическа шэнэ эрхэ байдалда буддын шажантанай гаргажа байһан шэнэ үүсхэлнүүд тухай хамба ламын хоорэжэ үгэхэдэнь, энээнинень һайшаажа байнаа Далай багша мэдүүлээ. Россин Буддын шажантанай зүгһөө хамба лама Буряад орондо һүүлшын хэдэн арбаад жэлдэ түрүүшынхээ бүтээгдэһэн Бурхан багшын шудхамал бронзо хэлбэритэй дүрэ үрэг Далай-ламада бэлэг болгон барибэ.

Һүүлээрнь энэ үдэр нислэлдэ ерэһэн дид-хамба Цываан Дашицыреновые Далай багша хүлеэн абаа.

Эдэ удартөө удын хойно Далай-лама Москваһаа Инди мордоо. Айлшадшье, үлзэшэгшедшье сэдьхэл тэнюун хахасаба. Хоёр һарын лэ үнгэрхэдэ, августа һарын хуушаар Далай багшамнай бүрэн сүлөөтэйгөөр манай орондо ерэжэ, арюун гэгээн айладхал адисаараа һүзэгтэн юноо баясуулха гүб даа.

Н. БАДМАРИНЧИНОВ хөөрэлдэбэ.

ЭТИГЭЛЭЙ ХАМБА

ҮНДЭР ТҮРЭЛТЭ Бандида хамба-лама Даша-Доржо Этигэлэй (Этигелов) Оронго нютагай Үлзын-Добо гэжэ газарта, Сагаан нуурай баруун-урда, Булгадай зургаан эсэгын готол буумал эсэгын үлзытэн обогой Мүнхэ-Тагар Этигэлэй гэжэ угтытэй айладда 1852 ондо түрэһэн байна.

Тэрэ сагта ном судар үзэхэдэ, бэрхэшэг байгаа һааб даа. Бага балшар наһандаа нютагтаа 10—11 наһатайдаа Ивалгын Ошор-Булаг һуурида Надмит Батын гэжэ ёлын айлайда 5—6 жэл байхадаа, удэшэ-үглөөнинь тулд буруугеень татажа, үхэр малыень һаалсажа, хонь хурьыень адуулжа, жэл бүрэ 7—8 түхэриг абажа баялаад, 15—16 наһандаа бүхуулаар гаража. Хорнин Аваагай дасан ошоо һэн.

Дасанда лама багшые дахжа, түбэд, монгол ном [illegible] хубараг нэрэдэ абта[illegible] сахил хүртөөд, 15—20 [illegible] байжа, габжа-гэбишэн [illegible] габажа, эрдэмэй дээшэлэ[illegible]жэ, Оронго Янгаажан дасаа морилһон байна. Аваа[illegible]ханда байхадаа, Ага-Сүүг[illegible] дасанда ошожо, дээдэ буханай чойрын ном үзэжэ, эрдэм түгэлдэр болоод, нютага морилһон гадэг.

Янгаажан дасандаа ерэжэ, чойрын һуургуулнин шабинар[illegible] багша боложо, ном заабэ Цогчин дасанда гэсхы бүгаад, штат тоодо баталагдаа. 1904 ондо дасандаа нэрэтэ ламхай боложо, диплом абаһан байна.

Янгаажан ламанай шэрээтэ габжа лама Дша-Доржо Этигэлэй Удын тулда (Верхнеудинск хотодо) һунгагдаад, 1911 оной мэтын 24-нэй үдэрһөө Шэтэ турада зарлагдаһан сургалда эзэн хаашуул, [illegible]гэ ноёд, губернатор, Буряад-лаа, ноёд ордон дотор сургажа, ехэ зүблөө хэбэ. Тэрэной апрелиин 11-нэй үдэр. тэДаша-Доржо Этигелов 34 даанай шэнээр һунгагдаһан Бадида хамба-ламада баталдажа, грамота-диплом үгтэһэн байгаа. Харюудань Бандида хамба-лама баяр хүргэжэ, юроол табиа һэн.

Бандида хамба-ламын туушаалда баталагдаад, Янгаажан дасандаа морилжо [illegible]нэй удаа Хамбын хүрээ байһан Хүл-Нуурай (Тамчын) дасанда залархa ушартай болобо.

1913 оной февралиин 11-дэ Бандида хамба-лама дээдын уряалаар Санкт-Петербург хото морилбо. Тэрээнтэй суггаа Сүүгэл дасанай шэрээтэ, мүн эрдэм болбосорол ехэтэй нөөд, цинтын гажал ябуулагшад Гомбо Бадмажапов, Согто Бадмажапов, Гатаб Бадмын гэгшэд ошолсобо.

Романовтанай уг изагуурай эхи табигша хаан Михаил Фёдоровичой Россин гүрэнэй хаан шэрээтэ залагдаһаан 300 жэлэй ойн баярай дурасхалда зорюугаһаан [illegible] 20—21-нэй үдэрнүүдта болоо. Гол ехэ ачаан сайн хаан, тойчанар, цагаан-хамба Агваан Доржиев, Монголой ехэнүүд ламанар, Этигэлэй хамба, эндэһээ ошоһон ехэнүүд ламанар байлсаа.

1913 оной февралиин 22-то Дээдын хаан, министрнууд, митрополидууд Петербург хотодо шэнэ дасанда орожо, үргэл, мүргэл хэжэ, Этигэлэй хамба, эндэһээ ошоһон гаэлын зиндаата ламанар бэлэг-сэлэг, диплом хүртэжэ, 3 час хүүтэй сайдалда болобо. 1200 лама багшанар, эсэ хаанууде хүндэлэбэ. Байгалай үбэрэй Бурхан шажанай зүгһөө Бурхан шүтэнүүдые, долоон эрдэни, алта мунгэ, эдэл хадагуудые барюулба. Харюудань хаанууд ноёд манай Буряадта маша ехэ баяр хүргэжэ, һайн байхые хэмээн зарлиг айлдаба.

Тэндэһээ маша һайн морилжо ерээд байтар дайн сэрэг эхилжэ, хагаан түрын байдал урилан хубилжа, эл-дэб зүйл болоо бэлэй. Тэрэмнай 1917 ондо байгаа.

ДАМБА-ДАРЖАА ЗАЯАГАЙ түрэһэн нютагта сонгоол обогтоной дасангаа урилха гэлсэжэ, арсалдажа, нуурилдажа байтар Бандида хамба Даша-Доржо Этигэлэй ошоо гэдэг. Этигэлэй хамба дасандань орожо, хамбын шэрээгэй дэргэдэ ошоод, гурбан олбог дорохоо нэгэ олбог абхуулжа, шэрээдэнь һуугаа гэдэг. Тэрэ олбог Заяа хамбын олбог мүн байгаа. Тэндэ хэдэн удэр зуурал мүргэл, уншалга болобо.

Заяа хамба 1775 ондо нэгэ хэдын үбэртэ бумбэ шэнгэгээд, хэтын сагта эндэ дасан болохо гэһэн байгаа. Этигэлэй хамба тэрэнинень шэнжэлжэ, таягаараа энэ малтагты гэжэ зааба. Малтажа байтарнь бумбэ гаража ерээ гэдэг. Тэндээ дасангаа барихa гэдэбэ.

Нютагай зон урдын Заяа хамбаншай морилбо гэжэ гү гэлдэжэ, маша ехэзэр баярлаба. Тиин Этигэлэй хамба үнэхөөрөө бодисалын хубилгаан эрдэни. Заяа хамбын дурэ мүн хэмээн алдаршабай. Заяа хамба амиды байхадаа, нютагаа эрьежэ ерэхэб гэһэн зарлиг айладхаһан гадэг. Тэрэнь хүсэлдэбэ биш.

Этигэлэй хамбын Янгаажан дасандаа морилоод, нэгэ-хоёр жэл эндээ байтарнь, дээдын зургаанһаа мотортой саарһан ерэхэдээ, хамбын дасан ошожо, нэрээдээ һуучха гэһэн зарлиг абаа гэдэг. Янгаажан гыхоод морилхыень маша зүбшөөһэн байгаа.

Этигэлэй хамба шэрээтэ-ламхай Мархилатаяа хоюулан мордоо нэн ха. Ошожо ябахадань, урлаһаань годли номо хаяа гэдэг. Янгаажан дасанай үндэр түрэлтэ хоёр ламхайнар номо годлишень нүүр худар хаюулһан байна.

Хамбын хүреэнэй дасан орохо гэһээнь, орохын аргаһаалаад, досоонь оробо. Хамбын шэрээгэй дэргэдэ ошоод, долоон олбогой дорохоо олбог хаюулжа, хамба багша һуугаа нэн гэдэг.

Хамбын хүреэндэ байхадаа, Этигэлэй хамба Юрөо дасанда байдаг хитад дархашуулда 16 нөөм үндэр алтан ганжар, хоёр ехэ жанцан, хоёр бага жанцан алтаар шарюулжа, 2600 түхэриг өөр бүтээлгэжэ үргэбэ. Тэрэшэлэн Бурхан шүтөөн, толи мандал, боди гүрөөһэ, хадаг мэтын хэрэгсэл хүүлэжэ үргэһэн байна.

Тиигээд удахагүй Янгаажан дасандаа морилжо ерээ гэдэг.

Этигэлэй хамба Буряадай 34 дасанай ахалагша Бандида хамба байгаа. Тэрэ Оронго нютагтаа дүрбэн зүгтэ бумбэ шэнгээһэн байна. Барышарта, Сагаанын эрьеда, Үндэрэй Үбэрта, Тоанхайда хэтэдэ ходо тахиха байхаг гэдэ захиа һэн. Энэ заалгаарнь нютагаархининь адэ бүхы газарта-ные тахижа байдэбби. Мүн Баяр-лаан (Баян-Улаан) гэһэн нэртэй обоое бүхы Оронго нютагай болгоод, тахиябди.

Этигэлэй хамба гурбан түрэлөө мэдэхэб, 50—60 жэл болоод, нютагтаа ерэжэ туурхэб гэһэн байгаа. Нэгэтэ Нарһата-Толгойн Дондогой Бадма үбгэн дасанай талдэ соо ябажа ябаад, хамба багшатай ушараа гэхэ. «Янгаажан дасамнай гоё даа, ехэ даа!»—гэжэ хэлэһэн аад: «Ерээдүй сагта дасан соомнай үхэр, адуун тиирэхэ, талха тарла хадагалха, машина табиха байра, гараж байха гү?»—гээд, энеэгээд, саашаа ябаа һэн гэдэг. 30—40—50-яад онуудта хэлээшэнь хүсэлдэһэн байгаал даа.

Мүн ехэ зиндаата ламанартаа: «Ехээр бү баяжагты. Ажал хэгты. Ингээд хамтагүй, шэнэ газараар үүдэ гаргажа ороһон байгаа. Дасанай дүбжаан дээрэ гарахадань, улаан, ногоон, шара утаһануудай татаатай байхадань, Этигэлэй хамба эрхеэрээ тарал, колхоз болохо, Хойгуурурдуур, баруулжа-зүүлжээ булта субахат. Бү мэгдээрэйгты»,—гэжэ захяа һэн гэдэг.

Этигэлэй хамба 1927 ондо тагаалал болоһон байгаа. Халын үбэртэ, Хүхэ-Зүрхэндэ. 4—5 модоной газарта абаашаад, шулуугаар хэһэн бунханда дабһан соо һуулгаа. Һуулгажа байхадань: «Нютагайм хүн намда ерэнэ аабза, удаан болонгүй»,—гэжэ хэлэйгэ байгаа гэдэг. Хоёргурбан үдэр болоод, ошоходонь, бэень үлдеэн зандаа байгаа гэдэг. Тэрэ удаажа ошоһон түлэ Этигэлэй хамба юумэ хэлээгүй. Тэрэ удэртөө ошоо — һаань, юумэ хэлэхэ байгаа, хожомдоол даа.

1955 ондо СССР-эй Буддын шажантанай хамба Лубсан-Нима Дармын, Ивалгын дасанай шэрээтэ Жамьянов ламхай, Бадма-Доржо ламхай, бусад олон ламанар Хүхэ-Зүрхэндэ ерэжэ, Этигэлэй хамбын бэеые хаража, заһажа ошоһон байна. Бэень зайдаа байгаа гэдэг.

Этигэлэй хамба мэндэ ябахадаа, эхэ хамаг амитанние үршөөн тэдхэдэг Бурхан багшын Номые Хүн бүхэн уншажэ, Абаралай Гурбан Эрдэнидэ этигэл [illegible]жэ ябуулжа ябаха тухай олон һуургаал захяануудые айлдаһан гадэг. Эдэ һуургаалнуудынь үгэ дамжаха, бүхы Буряад соогуурая тараһан байхэ. Хори, Хэжэнгын, [illegible]гарай, Түгнын, Сэлэнгэ, Хяагтын, бусадые нютагуудай һүзэгтэндэ хандажа, Этигэлэй хамбын намтарта хабаатай зүйлнүүдые үбгэд, хүгшэдһөө һураад, «Буряад үнэн» һонинай редакцияр дамжуулан бэшэхыстнай найданабди.

Бурхан багшын абаралаар буян арьбажаха болтогой!

Ум Маани Бад Мээ Хум.

Хуушанай бэшэгүүдые хэрэглэжэ, энэ намтарые согсологшо Оронго нютагай Бурхан шажанай бүлгэмэй зопхилогшо, ажалай ветеран Цырен-Доржо ЦЫДЕНОВ.

Гонорарыень Агваан Доржиевай жасада хандиблахыем зүбшөөгыт.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Этигэлэй хамба (зүүн гарһаа хоёрдохинь).

Июлиин 6-да — арбан дүрбэдүгээр Далай-ламын энэ дэлхэйдэ мүндэлһэн үдэр. Тэрэ 1935 оной гахай жэлдэ түрөө юм.

• • •

Июлиин 7-дэ Буряадай телевиденин «Мүнхэ зула» гэһэн дамжуулгада дид-хамба Туваан-Доржо Цымпилов хабаадажа, Далай багшын намтар, айладхал һургаалнууд тухайнь хөөрэхэ. Мүн Петербургын дасанай шэнээр бүтээгдэһэн Бурхан багшын барлмал дүрэ хүрэгые арамнайлһан тухай видеофильм харуулагдаад, дид-хамба Цываан Дашицыренов арамнайн яагаад болоһон тухай мэдээсэхэ.

• • •

Июлиин 7-һоо 15 болотор Далай-ламын шажанай түлөөлэгшэ Джампа Тинлэй Улаан-Удэдэмнай морилжо, ЗММК-гай соёлой-спортын ордон соо үдэшын 7 сагта Бурхан багшын ном үйлэдэһэнэй ашаар ухаан сэдьхэлээ хүгжөөн һорихо (тренировка сознания) тухай һургаал айладхаха. Хэршье сүлөөгүй байнаб гэжэ һанаашье һаа, нэгэ сүлөө гаргажа, мэргэн гэгээн даяанша багшын һургаалнуудые соносохоёо, номойнь адиста хүртэхэеэ ерэхыетнай бүхы республикын һүзэгтэнние уринабди. Буянгаа арьбажуулха, зоболонһоо зайлаха замда оруулха нимэ ушар хүнэй наһан соо үсөөн тудадаг жэшээтэй юм. Тэрэнние алдажа болохогүй. Хэшээлнүүдэй болзорынь хубилжа магад. Холоһоо ерэхэ гэһэн зон 2-61-35, 6-44-31 гэһэн телефонуудаар хонходогты.

БУДДЫН ШАЖАНАЙ НЭРЭ ТОМЬЁОНУУД

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1994 оной январиин 18-най, февралиин 25-най, мартын 29-нэй, майн 31-нэй дугаарнуудта).

Архат—архад, хутагта гэгээн, нирваан боложо ябаһан хүн. Энэ хадаа олоной түлөө ороддодог бэшэ, харин гансал өөрынгөө абархын түлөө боди мүрэй дүрбэн шатые гаража, нирваанда дүтэлһэн даяанша болоно. Архадууд гол түлэб бага хүлгэндэ (хинаянада) дэлгэрэнги юм. Гэтэр Буддын эгээл дүтын шабинар болон һургаалыень дагагшад архадууд гэжэ тоологдодог.

Аршан (целебная или минеральная вода) — аршаан. Һүзэгшэд аршаан булагые эдэгээхэ шэдитэ хүсэтэй гэжэ тоолодог, тэндэнь юумэ (хашарна, лентэ, бүдэй үртэһэ гэхэ мэтэ) үргэдэг заншалтай юм. Зариндаа үбшэнтэнние санзайгаар арюудхажа, аршаанаар бэсынь аршадаг. Мүн табан аршаанай халуун ванна гэжэ байха. Энээндэ ая, ганга, арса, нарһанай шэлбүүһэн, нохойн хоншоор гү, али халаахай ородог. Нүгөөдэдэнь сагаан дали, сагаан ая, соргог, балгана модон болон зэргэнэ ородог байһан.

Арши (из санскр. риши «отшельник», «святой») арша. Аршанар аглаг таһархай газарта ошожо, бисалгал даяан үйлэдэдэг байгаа

Арын арбан гурбан ноёд (тринадцать северных нойонов). Буряад зон буддын шажанда шүтэдэгшье һаа, мүн эртэ урдынь шүтөөн болохо бөөгэй шажанда зариманинь һүзэглэдэг. Тиин шүтэгдэдэг арын арбан гурбан ноёдой тоодо Буха ноён, Эминг Сагаан ноён, Ама сагаан ноён болон бусад ородог байгаа. Эдэ хадаа урдань элитэ ехэ удамаршад байһан хүнүүдэй һүнэһэд болоно. Тэдэнэр Байгалые тойрожо байгаа элдэб нютагуудай гэхэ гү, али Монгол туургатанай һуудаг газарай хойто хубинн—Зулхэ (Ленэ), Ойхон, Эрхүү, Баргажанай, мүн Саяан уулын, Хяагтын гэхэ мэтэ нютагуудай эзэд болоһон байгаа гэдэг.

Арьчам (ритуал подавления нечистой силы)—арчам татаха. Үүр сайхын урда газаанаа Дальчидба бурхан заларжа, дасанай үүдээр харайн ороод, дошхон сам хэзд, амаһаа улаан шуһа харьялуулан, хоолойгоо дотоошонь татажа, нарин шангаар хашхаран, гурбалжан модон хайрсаг соо шүдхэр оруулжа хаагаад дарадаг гэнэ.

Арья (достопочтенный, драгоценный, святой)— арьяа, хутагта. Бүрэнхы ухаае һоноруулдаг гурбан эрдэни (Бурхан багша, һургаалынь ба тэрэниень нэбтэрүүлэгшэ, лама хубарагууд) хадаа хүнэй замай дээдэ арьянууд мүн гэдэг.

Арьлбала (бодхисаттва, выступающий как олицетворение сострадания; другие названия: Авалокитешвара, Тугчжэн-Чэнбо, Чжанрайсиг) —Арьяа-Баала, Хоншим бодисада, Арбан нэгэн нигуурта, Нигүүлэсхы сэдьхэлэй бурхан. Арьяа-Баала бодисада Абида бурханһаа гарбалтай гэхэ (эманация будды Амитабхи). Арьяа-Баалын 32 түхэл мэдээжэ, тэрэ тоодо Брахма, Ганеша, Вишну, Шива гэһэн индуис бурхадай дүроөр Арьяа-Баала үзэгдэжэ болохо юм. Ваджраянада 6 мотортой, 11 нигууртайгаар дүрсэлэгдэдэг. Газар дэлхэй дээрэхи Арьяа-Баалын хубилгаанинь Далай-лама гэжэ тоологдодог.

Арьяавартан (священная земля в Индии, между Гималаями и Виндья)—Арьяавартан, Хутагтанай орон.

Арьядева (крупнейший представитель школы мадхьямика в Индии, уроженец Шри-Ланки, жил в 3 в.)—Арьядева. Энэ хадаа буддын шажанай гүн ухаанай (философийн) үндэһэ һуури табилсагшадай нэгэннинь. Арьядева, мүн ушөө 5 эрдэмтэн, тусхайлбал, Нагарджуна, Асанга, Васубандху, Дигнага, Дхармакирти гэдэг эрдэмтэд буддын шажанай гүн ухаанай «6 эрдэни» гэжэ тоологдодог. Арьядевые 23 зохёол бэшэһэн гэдэг болобошье, тэдэнэй табаниинь сохом Арьядевын бэшэһэн юм. Иланганя «хогоосон шанар» (шуньята, пустота) гээшэдэ схэ анхарал хандуулһан. Тэрэнэй ёһоор, бүхы юумэн хооһон шанартай гэхэ гү, али доторой гол удхагүй байдаг, тиин тэдэ саг зуурын шэнжэтэй. Бүхы юумэн хооһон шанар болон саг зуурын шэнжэ хоёрой нэгэдэл болоно.

Л. ШАГДАРОВ.

(Үргэлжэлынь хожоо гараха).

ЦАНИД ХАМБЫН ХҮНДЭЛЭЛДЭ

Москвада Россин Федерацийн Президентыя дэргэдэхи Буряад Республикын саг үргэлжын түлөөлэлгэтэ эмхинин байра соо Агваан Доржиевай жасатай танилсуулгын ёһолол болобо.

Россин буддын шажантанай түбэй захиргаанай түрүүлэгшэн орлогшо, Агваан Доржиевай нютагтахи Асагадай дасанай шэнээтэ, дид хамба Туваан-Доржо Цымпилов тобшохон уншалга юрөлөөр ёһололые нээгэ.

Суглараагшад: Москвагаа олонитын түлөөлэгшэд, Буряадһаа гэрбалтай олзын хэрэг эрхилэгшэд үгэ хэлэжэ, нигүүлэсхы сэдьхэлэй наймгин һургаал эсэшэгүйгөөр дэлгэрүүлһэн Агваан хамбын габяа тэмдэглэн, жасадань мүнгэ оруулаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. Доржиевай жасын президент Б. Б. Базаров, Агваан Доржиевай түрэл болохо алдарта эрдэмтэ, профессор С. Д. Дылыковэй басаган, түбэд хэлэ шэнжэлэгшэ В. Д. Дылыкова.

Агуу Илалтын 50 жэлэй ойдо

СЭДЬХЭЛЭЙНГЭЭ УРЯАГААР

1987 оной намар запасай подполковник Л. Д. Лубсандоржиев Беларусийн Витебскэ областийн Шарковщина хото командировкодо ошоходоо, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухи дайнда унаhан сэрэгшэдтэ бодхоогдоhон хүшөөгэй дэргэдэ зогсожо байтараа, список соо «Старший сержант Дондоков Б. Ж.» гэжэ бэшээтэй байhыень харажархёо hэн.

Ломбо Дамбаевич Витебск хото гэртээ ерэмсээрээ, Шарковскийн райвоенкомата сержант Б. Ж. Дондоковтухай hуража, бэшэг эльгээгээ. Уданшьегүй тэндhээнь харюу абтаа. Мэдээсэл соо сэрэгшын фамили, нэрэ, обогынь, түрэhэн үдэр, жэлынь ба hүүлшын дайнда ороhон газарынь нэрлэгдэнхэй байба. Теэд Л. Д. Лубсандоржиев бүхы асуудалнуудтаа дүүрэн харюу абаагүй дээрэhээ; сэрэгшын гэртэхишие бэдэрхэ юм байна гэжэ шмидэбэ.

1988 оной февраль hарада «Правда Бурятии», «Агинская правда» газетэ, нүүдтэ Витебск хотоhоо бэшэг ерэжэ, тэрэнь богони саг соо толилогдоhон юм. Уданшьегүй Сэлэнгын районой Тохой hуурилhаа Б. Ж. Дондоковой эгэшэ Мария Жалсановнаhаа Ломбо Дамбаевич харюу абаба. Үнэхөөрөөшье, дайнай үедэ Б. Ж. Дондоков Беларусийн газар дээрэ баатарай үхэлөөр унаhан байна. Баруун фронтhоо ерэhэн тэрэ гашуудалтай үнэмшэлгэ эгэшэдэнь мүнөөшье бии. (Авторай бэшэг соо сэрэгшын ами наhаяа алдаhан газар, hара жэлынь хэлэгдэнэгүй).

Мүнөө үедэ Л. Д. Лубсандоржиев энэ дэмбэрэлтэй хэрэгээ үргэлжэлүүлhээр. Энэ хүн ганса Шэтын областьhоо дайнда мордожо, гэртээ бүсаагүй 30 хүбүүдэй нэрэ, обогуудые элирүүлээ. Тэдэ хүбүүдэй Витебскэ областийн Шумилинска районой харьлата газар дээрэхи хүүртэ хэбтэнэ. Тэдэнэй нэгэн Агын округhоо гэжэ мэдэрэгдээ.

Буряад орондо түрэhэн гвардийн капитан Л. З. Чугуевский 16-дахи армийн бүридэлдэ Пруссийн газар дээрэ эрэлхэг зоригтойгоор дайлалдажа, Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртэhэн байна. Леонид Чугуевский 1945 оной июнийн 24-дэ Москвада Улаан талмай дээрэ үнэргэгдэhэн Илалтын парадта хабаадаа hэн. Энэ хүбүүн геройн нэрэ зэргэдэ хүртэhэн баатарнуудай эгээл залууниинь.

Нютагаймнай хүн Беларусийн газар дээрэ дайлалдажа, ами наhаяа үгэhэн Буряад оронойнгоо баатар хүбүүдэй хүдөөлүүлэгдэhэн газарнуудые бэдэрhээр. Уданшьегүй 1995 он гараж, фашис булимтарагшадые бута сохиhоорнай 50 жэлэй ой тэмдэглэгдэхэнь ха юм. Үшөөл олон хүбүүднай дайнай болоhон газар дайдаар хэбтэнэл даа. Бэдэрэлгээ эршэдүүлхэ ёhотойбди.

Т. ЛАМБАЕВ.

Шадринск хото.

hурагшадай зунай амаралта

АЯНШАЛХАДА, АЯТАЙ ДААА

ОЛОНОЙ ТУhАЛАМЖААР

Тээмэндэ Дээдэ-Онгостойдо («хоёр талмай» гэжэ нэрэшэhэн газарта) hурагшадай зунай аяншалгын сезонние нээлгын hайндэр ехэ зохидоор үнэргэгдэhэн байна. Энэ hайндэртэ республикымнай хотын болон хүдөөгэй hургуулинуудай 34 команда сугларжа, аяншалгын болон спортын олон зүйлнүүдээр мүрысөө эмхидхээ.

Мүнөө үедэ мүнгэ зөөрнин хомор байгаашье hаань правительствын зүгhөө хүүгэдтэ бодото анхарал хандуулхаяа болиhоншье hаань, хүдөөнөө ерэhэн олон hургуулийн эдир аяншалагшад эндэ хабаадаа.

Илангаяа Хлагтын, Зэдын, Захааминай, Мухар-Шэбэрэй болон бусад аймагуудай hуралсалай –таhагай хүтэлбэрилэгшэд командануудаа транспортаар, харин түрэлхидынь эдеэ хоолоор хангаа гэжэ тэмдэглэхээр.

Судьягай ажалай түлөө түлөхэ, тиихэдэ шангуудые абаха арагагүй байhаншье hаа, жэл бүри хүүгэдэй-эдиршүүлэй аяншалгын болон хизаар шэнжэлгын республиканска түбэй ажалшад hурагшадай аяншалгануудые, мүрысөөнүүдые үнэргэнэ. Тээмэндэ үнэргэhэн hайндэрэйнхэй гаргашые Россагропромбанкын (Ю. П. Имеков), АКБЭСэй (М. Л. Багажников) эмхинүүд хаажа туhалаа. «БАТ» гэhэн акционернэ бүлгэмэй директор Михаил Бугдаев 50 мянган түхэриг өөрөө дэмжүүлhэн байна.

Спортивна бэдэралгээр (ориентировани) республиканска мүрысөө үнэргэгдэхын урда тээ манай түбэй хүдэлмэрилэгшэдэй үүсхэлээр Улаан-Удын, тиихэдэ аймагуудай хүүгэдэй уран бэлигэй байшангуудай ажалшадай хүтэлбэрэн доро Гусиноозёрскдо, Шулуутада (2-дохи дунда hургуулийн бааза дээрэ) мүрысөөнүүд үнэргэгдөө.

hургуулинуудай команда бүхэнэй үгэhэн мүнгөөр шангуудыг худалдагдан абтаhан юм. Тэрэшэлэн энэ мүрысөө эмхидхэгшэд түлбэригүйгөөр ажаллаа. Тиигэжэ Загарайн аймагай hурагшадые баясуулаа hонирхуулаа. Энэ мүрысөө эмхидхэгшэд — Шулуутайн 2-дохи дунда hургуулийн директор А. С. Банзаракцаев, физкультурын багша С. Г. Михайлов гэгшэд ехэ эдэбхи үүсхэл гаргаа гэжэ тэмдэглэхээр.

ТҮРҮҮШЫН ҮДЭР

«Подснежник» («Ургы») гэhэн шанда хүртэхын түлөө үнэргэгдэhэн республиканска мүрысөөн (hайндэрэй үедэ) тухай тодорхойгоор хөөрэжэ үгэе: хоёр түхэлөөр, онсолбол, спортивна бэдэралгээр. мүн хүдөөгэй үхибүүдые хараада абан, ябаган аяншалгаар (ТПТ) мүрысөөнүүд болоо.

Үглөөгүүр эртэ үхибүүд спортивна бэдэралгээр нэгэ үгтэhэн шэглэлээр (зүгөөр) мүрысэжэ, Улаан-Удын 40-дэхи дунда hургуулийн үхибүүд эрхим бэлэдхэлгэтэй байhанаа гэршэлээ. Хоёрдохи hурида «Искра» гэhэн хүүгэдэй клубай эдир гэшүүд (18-дахи, 56-дахи hургуулинуудай үхибүүд) гараhан байна. Тиихэдэ Хлагтын аймагай Сухын дунда hургуулийн команда олондо hайшаагдаа, тэрэнэй хүтэлбэрилогшэ Г. Ю. Колосов командаяа hайнаар бэлдэhэн байжа, мүрысөөндэ 3-дахи hурида эзэлээ.

Хубийн мүрысөөнүүдтэ хүбүүдэй дунда Алексей Вольный (42-дохи hургуули), Александр Цыремпилов (8-дахи hургуули), Роман Тарагинский (49-дахи hургуули) гэгшэд шалгарба. Харин басагадай дунда Евгения Евграфова (30-дахи hургуули), Таня Турчанинова (40-дэхи hургуули), Эржена Абрамова (8-дахи hургуули) гэгшэд эрхимлэhэн байна.

49 хүбүүд, басагад эдиршүүлэй 1-дэхи, 2-дохи, 3-дахи разрядай нормативуудые дүүргээ. Харин Алексей Вольный 2-дохи разрядтай болобо. Хамта дээрээ энэ мүрысөөндэ 106 басагад, 136 хүбүүд хабаадаа.

Тиихэдэ баншанарай, хүтэлбэрилэгшэдэй, олон жэлэй урда hургуули дүүргэhэн, макай түбэй кружогто ябадаг байhан хүнүүдэй дунда мүрысөөн үнэргэгдэжэ, тэдэнэй хүмүүжэмэлнүүд, hурагшад тэдэнэйнгээ түлөө hанаата болоо, хүхилдөө.

Багшанар, В. Ф. Засухин (40-дэхи hургуули), З. В. Куликова (Гусиноозёрскын хүүгэдэй уран бэлигэй байшан), Ю. С. Бочкарёв (Гусиноозёрскын 5-дахи hургуули), Н. И. Колмаков (Петропавловка), А. Г. Чебаков (49-дэхи hургуули), В. Н. Толмачев (Түнхэнэй Шэмхэ тосхон), Г. Д. Чимитов (Мухар-Шэбэрэй Хүсөетэй hуурин), А. С. Банзаракцаев, С. Г. Михайлов (Загарайн Шулуутай посёлок), И. В. Протопопов (Хяагта) гэгшэд олон бэрхэ спортсменүүдые hурган хүмүүжүүлээ. Олон үхибүүд мүнгэгүйhөө. транспортгүйhөө боложо, энэ мүрысөөнүүдтэ хабаадаагүй байна. Гэбэшье шимэ багшанарай аша туhаар республика дотор hурагшадай аяншалга, спортивна бэдэралгээр мүрысөөнүүд эмхидхэгдэнэ.

Тэрэл удэрынь 2-дохи түхэлөөр (техника пешего туризма) мүрысөөнүүд үнэргэгдөө. Эндэ хүбүүд соohоо Евгений Лысов (50-дахи hургуули), Андрей Побоков (Петропавловка), Александр Латышов (Чикой), басагад соohоо Настя Лысова (50-дахи hургуули), Аня Шляхова (17-дохи hургуули), Таня Турчанинова (40-дэхи hургуули) гэгшэд түрүү hүүрида гараа. Командануудсоohоо 50-дахи, 47-дохи, 17-дохи дунда hургуулинуудшалгароа.

ХОЁРДОХИ ҮДЭР

Энэл мүрысөөн үргэлжэлжэ, «А» бүлэг соо эрхим команданууд, харин «Б» бүлэг соо hая мүрысөжэ эхилжэ байhан командануудоroo. Дүршэл ехэтэйшүүл уhа өөhэдоо гаталаа, харин эхилэн мүрысөгшэд судьянуудтай хамта уhа гаталаа. Энэ үдэр Петропавловкын hургуулинихэд эрхим команда боложо, 1-дэхи hуури эзэлбэ. Харин Улаан-Удын 50-дахи, Шэнэ-Бэрээнэй дунда hургуулинуудыг 2-дохи, 3-дахи hүүринуудта гараа.

Эхилэн мүрысөжэ байгшадай дунда Гусиноозёрскын эдир аяншалагшад шалгарhан байна. Харин 2-дохи, 3-дахи hүүринуудые Хусөетын, мүн хотын 56-дахи (түрүүшынхиеэ хабаадагшад) hургуулинуудай команданууд эзэлhэн байха юм.

Хоёр удэрэй дүнгүүдээр ТПТ-гээр («А» бүлэг) 50-дахи, Петропавловкын, 17-дохи hургуулинуд түрүү hүүринуудта гараба. Харин «Б» бүлэгтэ 47-дохи, Гусиноозёрскын, мүн 56-дахи ба 33-дахи hургуулинууд шалгараа.

Аяншалагшадай дунай конкурсдо Гусиноозёрскын, Сухын, 56-дахи hургуулийн эдир артистнууд түрүүлбэ. Фото-зурагай конкурсдо Шэмхын, 27-дохи hургуулийн үхибүүд hайн бүтээлүүдые дэлгээн харуулаа.

Гүрэн түрымнай зүгhөө үхибүүдые эдеэ хоолоор, медицинын талаhаа, транспортаар хангаха талаар сэдашадаа ехэ анхарал хандуулагдаха зэргэтэй. Мүрысөөнэй үедэ 8-дахи маршрудай автобусоор дүүрэн зон ябаа. Тиимэhээ спортсмен-үхибүүдтэ hайнаар хандажа байха туhай Улаан-Удэдэ ажаhуугшадта hануулнабди.

Тээмэндэ аяншалгаар hонирходог багшанарай, хизаар ороноо шэнжэлэгшэдэй слёт баhаа Дээдэ Онгостойдо үнэргөөбди.

Г. БУХАЕВА,
Хүүгэдэй-эдиршүүлэй аяншалгын болон хизаар ороноо шэнжэлэгшэдэй республиканска түбэй директорэй орлогшо.

Уншаа, дуулаа hэн гүт?

ХЭД УДААН ӨГ СОО АЖАhАБ?

Япон арад башэндэ жодоо эгээл уhа наhалдаг гэhэнэнь одоол зүбтэй. Үшэ болгон хөл, япон эхэнэрнүүд дунда зэргээ 22,5 жэл соо аудаг, харин энэ ороной эрэшүүл бүhаар бага наhалдаг байна. Дэлхэй дээрэ ута наhалдалдагээрээ Фиин, Швейцарийн эхэнэрнүүд хоёрди hүүри эзэлнэ, нэрэй дунда зэргын наhаниинь 81 жэлдэ үргэлжэ.

Бүхы дэлхэй дээрэ эннэрнүүд эрэшүүрэрходоо ута наhа эдлэдэг гэhэн. Эршүүлэй дундаhаяад харахада, япон эрэшүүлэй hүүрэр ергүүд 74,4, шведүүд 74,2, Америкын эрэшүй 71,6 жэл соо hууна. Энэ үрэ дүнгоор Россия эршүүл бүмбэрсэг ихэй дээрэ эгээл hүүлшын hүүрилдэй нэгыень эзэлhүүй.

(«Сельская жизнь» газетэ-абтаба).

Детектив—94

ТААГААД ТУРШАЯЛШИ

Урдахи дүрбэн таабаринуудта харюуные уншагшадайнгаа анхаралда дурадхаэбди: 0. «Агаарта наhа баралга». Самолет ехээр hэнэрүүлжэ байгаа бшуу. Тиимэhээ стюард тиимэ зохидоор бэшэжэ шадахагүй байгаа; 10. «Сонхоhоо уналга». Яhала хараhы болоhон байгаа. Тиимэhээ сонхо соо шубуун дэн. гэй гэрэл харагдаха ёhотой hэл. Харин эхэнэрэй дүрсэ харагдаха ёhогүй байгаа бшуу; 11. «Алуулhан hамган». hамганайнгаа сохюулжа алуулhан туhайнь Пэйдж мэдэхэгүй байгаа; 12. «Хара шляпа». Билл Бэттсые арестовалха. Марсия Дивенпортын үмдөод ябаhан костюмдань шляпа үмдэхэ хэрэггүй юм.

13. ОИЛГОМТОРГУЙ ХАРАЖАРХЕО

Джеймс Эрнстын гэрэй hая шэрдэгдэhэн үүдэнэй болоод мастерскойнь хоорондуур гараhан зүргөөр доктор Мериди шериф Монахан хоёр аалиханаар ябаба.

«Энэ зүргөөр хаанашье ябаа hаа, Фред Колпые яагаад бахалуурдажа алаhаниень Джеймс Эрнст заабол хараха аргатай байгаа. Тэрэл ори гансаараа хараhан байжа болохо гэхэдэ, юушье хараагүй» гэд таhа ярсанал»,—гэжэ шериф Мериди гэлэбэ.

Зүргын хажуугаар адхарhан сагаан шорыг дуhалнуудые харуулаад: «Энээ тухай юун гэод hанаhаа та?» —гэжэ Мериди шерифhэ асууба.

«Эрнст үүдэеэ шэрдэжэ дүүрэгэд, мастерской руугаа алуурай боложо байхада ошоо ха. Шэрэтэй баанхыгаа хоорхой байhаниие мастерской соогоо асартараа ороо, ойлгоогүй» гэжэ Эрнст хэлэнэ»,—гэжэ шериф гансата харюусаба.

Мериди эдэ дуhалнуудые бүрэн анхаралтайгаар адаглан хараба.

Үүдэнhээ зүргын тэг дундалдадаг агент Тилфорд хэлэбэ.

«Шүдхэр?»—гэод унталгынгаа таhалгын сонхо нээхэ зуураа Мериди асууба. Сонхонь шулуунуудаар жигдэор хушагдаhан талмаин дээрэ хоердохи дабхарта hэн.

«Дженифер Годли шүдхэр болоо. Тэрэнэй hүүдэр. —гэжэ Тилфорд ойлгуулба.—1979 оной мартын 28-да тэрэ эгээл энэ сонхо соohоо унашаhан юм. Полиси түрүүн тэрэниие бэеэ хорлоогү, али гэнтыг аюулhаа боложо унаа гэод hанаhан аад, сонхын хаалгатай байhаниие обёороо. Таhалга соо ороод, сонхо ороё хаагаа hэм гэжэ наhа барагшыг үбгэн Генри Годли хэлээ. Хүйтэн үдэр байгаа юм ха. hамганайнгаа шулуунууд дээрэ доро хэбтэhэн тухайнь мэдээгүйб гэод Годли тангариглана. Тэрээниие бүхы наhан соонь түрмэдэ хааха гэhэн шиидхэбэри сүүд абаа».

«Юутээ хэлэнэш? Ямар үндэhэтэй аад, иимэ шиидхэбэри гаргаба гээшэб?» —гэод Мериди айхабтараар гайхаба.

«hургуулийн багша Бэн Тэйлор юунэй болоhые хуу хараа. Газаа байгаад, сонхонуудые адаглан зогсоо юм ха. Годлинууд хэниешье гэртээ уридагүй, хоёр километрhээ дүтэ хүниие табидагүй зон байгаа. Генри Годлин сонхоёо үргөөд, hамгаяа дээшэнь түлхижэ байхыень Бэн Тэйлор дурамбайгаар хараhан байха юм», —гэод Тилфорд харюусаба.

Мериди бодолгото белобо. Хойто удэрынь Тилфордло Мериди хонходобо.

«Мүнөө зундаа гэр абахагүй гэжэ шиидээб. Зүгөөр Генри Годлин хэрэг дахиная хаража үзэхынь түлада бүхы юумэ хэхэб»,—гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Юундэ нигэжэ хэлээб?

15. ШҮДХЭР.АЛУУРШАН

«Энэ түүхэ тухай hанахадаа, одоол hалганахаар болодог даа, — гэжэ шериф Монахан онсолбо.— Алууршан алаха хүнөо хамаагүй шэлэдэг байгаа ха. Канзасситиг ошожо ябаhан поезд Гринтвудай гүбээнүүдэй хажууда хоёр минута соо тогтодог. Алууршан поездоо буугаад, хоёр таhалгатай вокзал руу ороо. Тэндэнь Тим Дохерти Реверенд Арчибальд хоёр шажан тухай багахан ном офис соогоо уншажа байгаа. Газаргаа хоёр фут дээрэ эрьелдожэ байдаг үүдээр офисынь нүгөө таhалгаhаа амяарлагданхай. Тэрээндэ дутэ эдэ хоёр зогсоо.

Хүлеэлгын зал соо hуужа байhан газаргаа алууршан тэдэнэй гансал үмдэнэйнь доодо хажууе ба гуталнуудыень лэ хараха hэм. Дохерти Арчибальд хоёр тон адли хүхэ үмдэтэй, хара гуталнуудтай байhан юм. Алууршан Дохертинти зогсожо байhан үүдэнэй баруун хажуу руу гурбан hомо табиhан байха юм.

Буугай абяа хэниешье дуулаагүй. Тиимэhээ нэгэн эзhаа, алууршанай буу ааhалгаадаг түхеэрэлгэй, үгы гэбэл, паровозой хүгайлгатай тушаалдуулаа буудаа. Дохерти унаhэ. Арчибальдын тэрэнэйнэ хажууда туhа хүргэхэ hаhтай аахилhаар байтарнь, эзэд ябашоо. Алууршан эрээндэ hуугаад тонилоо ышаал даа. Ондоо зон тиидэ дутэ нааша харагдаай ха юм.

Түмэр замайхидhаа асгаабди. Зүгөөр Гринтвудыг гүбээнүүд хүрэтэр билет хэшье абаагүй байба. Май шалгаhанай ёhоор энэ станцида хэниешье буугаагүй, гэшье хүн hуугаагүй.

Ухаагаар муушаг хүн эзэ багахан станци шэлээд, hэниешье үгы байхада поездэ буугаад, урдань нюдэ амядаа хараагүй хүниие бууджа алаhан бэеэрээ, яагашьеб поездоо нөөргөө hужа, саашаа ябашоо. Тэрэниие миллионшье жэл соо олохогүйбди»,— гэод шериф хоорөөгөө дүүргэбэ.

«Та бурут,—гэжэ Мериди арсаба,—Бидэнэр арбэн хоёрhоо олон бэшэ хүниие шалгаха болонобди».

Мериди юундэ нигэжэ хэлээб?

16. ЯГААН ШУБУУН

Үбгөөэ үхүүлhэн Нью-Йоркын эгээл баян эхэнэр болохо миссис Сидни хэдэн жэлэй турша соо Мериди мэхэлжэ ядаад байба.

Миссис Сидниин hууhашанай асарhан сигаранууд соohоо Мериди нэгыень шэлээд, гал носоомсоорь, гэрэй эзэн эхэнэрэй харан соо зүрюу галхан бии болоодхибо. «Детективые дрра» гэhэн нааданай эхилэ саг ерээ бшуу.

«Джон де М Пол Хаук ба Ли Роатшэд яhала hайнаар хүнэ байhан ювелирнэ фирмэ эзэд байhан юм,—гэод миссис Сидни наадала эхилбэ Нёдондой январь сооэнэр бултадаа Флориданожо, де Моттын дачадэгэ hара үнэргэхэ байгаараhа агнаха айхабтар атай аад, тамаржа шададй Хаугаа абаад, нэгэтэ югүүр де Моттдалай руудаба. Шубуудай хойноh адаглаха айхабтар дуратРсан гэртээ үлэбэ ха.

Урдань хара үзөөгүй ягаан үнгэтэй нуу гэрэй арада hуутараа даб гэод Роач hүүлдэhэдүүлээ. Пальмын ороё, тэрэнэй уурхай ягаад түрхые хараа юм ха. Замбайтай нааб даа.

Юундэшьеб замбайгаа уhа руу харуулаа, яхта дээрэ де Моттж хоёрой наншалдажа байнь обёорбэ. Хаутые уhау унагаагаад, де Моттархинень уhан доро бара байгаа гэод Роач хэлээ ха.

Хаук загаhа годоо гэод тэнсүүриеэ алдаауhа руу унашоо hэн гэжэ Моттмэдүүлбэ. Хажуень ошоторни, тэрэ уhа зажа хосорро гэод тэрэ гаргалаа.

Хаук уhа залка хосороо гэжэ мүрдэгшэhаа баталба. Сүүд дээрде Моттж Роачта эсэргүүгэ: үгэ хэлээ hэн. Табан нута соо эдэ хоёрой хэнэй худалша байhаниие сүүд зоруулаа. Танда эннэнhээ бэ саг хэрэгтэй ааб даа»,—гэд миссис Сидни хөөрөө дүүргэбэ.

Мериидтэ ехэ г хэрэгтэй болоогүй. Харь таанадта ягааб?

«Джон де М Пол Хаук ба Ли Роатшэд яhала hайнаар хүнэ байhан ювелирнэ фирмэ эзэд байhан юм,—гэод миссис Сидни наадала эхилбэ Нёдондой январь сооэнэр бултадаа Флориданожо, де Моттын дачадэгэ hара үнэргэхэ байгаараhа агнаха айхабтар атай аад, тамаржа шададй Хаугаа абаад, нэгэтэ югүүр де Моттдалай руудаба. Шубуудай хойноh адаглаха айхабтар дуратРсан гэртээ үлэбэ ха.

Урдань хара үзөөгүй ягаан үнгэтэй нуу гэрэй арада hуутараа даб гэод Роач hүүлдэhэдүүлээ. Пальмын ороё, тэрэнэй уурхай ягаад түрхые хараа юм ха. Замбайтай нааб даа.

Юундэшьеб замбайгаа уhа руу харуулаа, яхта дээрэ де Моттж хоёрой наншалдажа байнь обёорбэ. Хаутые уhау унагаагаад, де Моттархинень уhан доро бара байгаа гэод Роач хэлээ ха.

Хаук загаhа годоо гэод тэнсүүриеэ алдаауhа руу унашоо hэн гэжэ Моттмэдүүлбэ. Хажуень ошоторни, тэрэ уhа зажа хосорро гэод тэрэ гаргалаа.

Хаук уhа залка хосороо гэжэ мүрдэгшэhаа баталба. Сүүд дээрде Моттж Роачта эсэргүүгэ: үгэ хэлээ hэн. Табан нута соо эдэ хоёрой хэнэй худалша байhаниие сүүд зоруулаа. Танда эннэнhээ бэ саг хэрэгтэй ааб даа»,—гэод миссис Сидни хөөрөө дүүргэбэ.

Мериидтэ ехэ г хэрэгтэй болоогүй. Харь таанадта ягааб?

hурагшадай зунай амаралта

АЯНШАЛХАДА, АЯТАЙ ДААА

ОЛОНОЙ ТУhАЛАМЖААР

Тээмэндэ Дээдэ-Онгостойдо («хоёр талмай» гэжэ нэрэшэhэн газарта) hурагшадай зунай аяншалгын сезонние нээлгын hайндэр ехэ зохидоор үнэргэгдэhэн байна. Энэ hайндэртэ республикымнай хотын болон хүдөөгэй hургуулинуудай 34 команда сугларжа, аяншалгын болон спортын олон зүйлнүүдээр мүрысөө эмхидхээ.

Мүнөө үедэ мүнгэ зөөрнин хомор байгаашье hаань правительствын зүгhөө хүүгэдтэ бодото анхарал хандуулхаяа болиhоншье hаань, хүдөөнөө ерэhэн олон hургуулийн эдир аяншалагшад эндэ хабаадаа.

Илангаяа Хлагтын, Зэдын, Захааминай, Мухар-Шэбэрэй болон бусад аймагуудай hуралсалай –таhагай хүтэлбэрилэгшэд командануудаа транспортаар, харин түрэлхидынь эдеэ хоолоор хангаа гэжэ тэмдэглэхээр.

Судьягай ажалай түлөө түлөхэ, тиихэдэ шангуудые абаха арагагүй байhаншье hаа, жэл бүри хүүгэдэй-эдиршүүлэй аяншалгын болон хизаар шэнжэлгын республиканска түбэй ажалшад hурагшадай аяншалгануудые, мүрысөөнүүдые үнэргэнэ. Тээмэндэ үнэргэhэн hайндэрэйнхэй гаргашые Россагропромбанкын (Ю. П. Имеков), АКБЭСэй (М. Л. Багажников) эмхинүүд хаажа туhалаа. «БАТ» гэhэн акционернэ бүлгэмэй директор Михаил Бугдаев 50 мянган түхэриг өөрөө дэмжүүлhэн байна.

Спортивна бэдэралгээр (ориентировани) республиканска мүрысөө үнэргэгдэхын урда тээ манай түбэй хүдэлмэрилэгшэдэй үүсхэлээр Улаан-Удын, тиихэдэ аймагуудай хүүгэдэй уран бэлигэй байшангуудай ажалшадай хүтэлбэрэн доро Гусиноозёрскдо, Шулуутада (2-дохи дунда hургуулийн бааза дээрэ) мүрысөө үнэргэгдөө.

hургуулинуудай команда бүхэнэй үгэhэн мүнгөөр шангуудыг худалдагдан абтаhан юм. Тэрэшэлэн энэ мүрысөө эмхидхэгшэд түлбэригүйгөөр ажаллаа. Тиигэжэ Загарайн аймагай hурагшадые баясуулаа hонирхуулаа. Энэ мүрысөө эмхидхэгшэд — Шулуутайн 2-дохи дунда hургуулийн директор А. С. Банзаракцаев, физкультурын багша С. Г. Михайлов гэгшэд ехэ эдэбхи үүсхэл гаргаа гэжэ тэмдэглэхээр.

ТҮРҮҮШЫН ҮДЭР

«Подснежник» («Ургы») гэhэн шанда хүртэхын түлөө үнэргэгдэhэн республиканска мүрысөөн (hайндэрэй үедэ) тухай тодорхойгоор хөөрэжэ үгэе: хоёр түхэлөөр, онсолбол, спортивна бэдэралгээр. мүн хүдөөгэй үхибүүдые хараада абан, ябаган аяншалгаар (ТПТ) мүрысөөнүүд болоо.

Үглөөгүүр эртэ үхибүүд спортивна бэдэралгээр нэгэ үгтэhэн шэглэлээр (зүгөөр) мүрысэжэ, Улаан-Удын 40-дэхи дунда hургуулийн үхибүүд эрхим бэлэдхэлгэтэй байhанаа гэршэлээ. Хоёрдохи hурида «Искра» гэhэн хүүгэдэй клубай эдир гэшүүд (18-дахи, 56-дахи hургуулинуудай үхибүүд) гараhан байна. Тиихэдэ Хлагтын аймагай Сухын дунда hургуулийн команда олондо hайшаагдаа, тэрэнэй хүтэлбэрилогшэ Г. Ю. Колосов командаяа hайнаар бэлдэhэн байжа, мүрысөөндэ 3-дахи hурида эзэлээ.

Хубийн мүрысөөнүүдтэ хүбүүдэй дунда Алексей Вольный (42-дохи hургуули), Александр Цыремпилов (8-дахи hургуули), Роман Тарагинский (49-дахи hургуули) гэгшэд шалгарба. Харин басагадай дунда Евгения Евграфова (30-дахи hургуули), Таня Турчанинова (40-дэхи hургуули), Эржена Абрамова (8-дахи hургуули) гэгшэд эрхимлэhэн байна.

49 хүбүүд, басагад эдиршүүлэй 1-дэхи, 2-дохи, 3-дахи разрядай нормативуудые дүүргээ. Харин Алексей Вольный 2-дохи разрядтай болоoo. Хамта дээрээ энэ мүрысөөндэ 106 басагад, 136 хүбүүд хабаадаа.

Тиихэдэ баншанарай, хүтэлбэрилэгшэдэй, олон жэлэй урда hургуули дүүргэhэн, макай түбэй кружогто ябадаг байhан хүнүүдэй дунда мүрысөөн үнэргэгдэжэ, тэдэнэй хүмүүжэмэлнүүд, hурагшад тэдэнэйнгээ түлөө hанаата болоо, хүхилдөө.

Багшанар, В. Ф. Засухин (40-дэхи hургуули), З. В. Куликова (Гусиноозёрскын хүүгэдэй уран бэлигэй байшан), Ю. С. Бочкарёв (Гусиноозёрскын 5-дахи hургуули), Н. И. Колмаков (Петропавловка), А. Г. Чебаков (49-дэхи hургуули), В. Н. Толмачев (Түнхэнэй Шэмхэ тосхон), Г. Д. Чимитов (Мухар-Шэбэрэй Хүсөетэй hуурин), А. С. Банзаракцаев, С. Г. Михайлов (Загарайн Шулуутай посёлок), И. В. Протопопов (Хяагта) гэгшэд олон бэрхэ спортсменүүдые hурган хүмүүжүүлээ. Олон үхибүүд мүнгэгүйhөө. транспортгүйhөө боложо, энэ мүрысөөнүүдтэ хабаадаагүй байна. Гэбэшье шимэ багшанарай аша туhаар республика дотор hурагшадай аяншалга, спортивна бэдэралгээр мүрысөөнүүд эмхидхэгдэнэ.

Тэрэл удэрынь 2-дохи түхэлөөр (техника пешего туризма) мүрысөөнүүд үнэргэгдөө. Эндэ хүбүүд соohоо Евгений Лысов (50-дахи hургуули), Андрей Побоков (Петропавловка), Александр Латышов (Чикой), басагад соohоо Настя Лысова (50-дахи hургуули), Аня Шляхова (17-дохи hургуули), Таня Турчанинова (40-дэхи hургуули) гэгшэд түрүү hүүрида гараа. Командануудсоohоо 50-дахи, 47-дохи, 17-дохи дунда hургуулинуудшалгароа.

ХОЁРДОХИ ҮДЭР

Энэл мүрысөөн үргэлжэлжэ, «А» бүлэг соо эрхим команданууд, харин «Б» бүлэг соо hая мүрысөжэ эхилжэ байhан командануудоroo. Дүршэл ехэтэйшүүл уhа өөhэдоо гаталаа, харин эхилэн мүрысөгшэд судьянуудтай хамта уhа гаталаа. Энэ үдэр Петропавловкын hургуулинихэд эрхим команда боложо, 1-дэхи hуури эзэлбэ. Харин Улаан-Удын 50-дахи, Шэнэ-Бэрээнэй дунда hургуулинуудыг 2-дохи, 3-дахи hүүринуудта гараа.

Эхилэн мүрысөжэ байгшадай дунда Гусиноозёрскын эдир аяншалагшад шалгарhан байна. Харин 2-дохи, 3-дахи hүүринуудые Хусөетын, мүн хотын 56-дахи (түрүүшынхиеэ хабаадагшад) hургуулинуудай команданууд эзэлhэн байха юм.

Хоёр удэрэй дүнгүүдээр ТПТ-гээр («А» бүлэг) 50-дахи, Петропавловкын, 17-дохи hургуулинуд түрүү hүүринуудта гараба. Харин «Б» бүлэгтэ 47-дохи, Гусиноозёрскын, мүн 56-дахи ба 33-дахи hургуулинууд шалгараа.

Аяншалагшадай дунай конкурсдо Гусиноозёрскын, Сухын, 56-дахи hургуулийн эдир артистнууд түрүүлбэ. Фото-зурагай конкурсдо Шэмхын, 27-дохи hургуулийн үхибүүд hайн бүтээлүүдые дэлгээн харуулаа.

Гүрэн түрымнай зүгhөө үхибүүдые эдеэ хоолоор, медицинын талаhаа, транспортаар хангаха талаар сэдашадаа ехэ анхарал хандуулагдаха зэргэтэй. Мүрысөөнэй үедэ 8-дахи маршрудай автобусоор дүүрэн зон ябаа. Тиимэhээ спортсмен-үхибүүдтэ hайнаар хандажа байха туhай Улаан-Удэдэ ажаhуугшадта hануулнабди.

Тээмэндэ аяншалгаар hонирходог багшанарай, хизаар ороноо шэнжэлэгшэдэй слёт баhаа Дээдэ Онгостойдо үнэргөөбди.

Г. БУХАЕВА,
Хүүгэдэй-эдиршүүлэй аяншалгын болон хизаар ороноо шэнжэлэгшэдэй республиканска түбэй директорэй орлогшо.

XVII жай модон хухэ нохой жэл (1994-1995 он)

ЗУНАЙ ДА САГААН МОРИН hАРА

Буряад литэ	26		28	29	30	1	2
Европын литэ	4		6	7	8	9	10
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа hара понед.	М. в.	hагба Меркури среда	Пүрбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббото	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	сагаагшан түүлай		харагшан могой	хүхэ морин	хүхэгшэн хонин	улаан бишэн	улаагшан тахяа
Мэнгэ	1 сагаан	9	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон
hуудал	огторгой		уула	модон	хии	гал	шорой

ГАРАГАЙ 2-то БУРЯАД ЛИТЭЭР 26 (июлин 4).

Сагаагшан түүлай, 1 сагаан мэнгын, огторгойдо hуудалтай үдэр. Энэ үдэр тараг бүрихэ, айраг халааха, сагаа бусалгаха, эзэгэй, айрhа бэлдэхэ, газар хахалха, хэшэг даллага абаха, бүин үйлэдэхэ, бурханда мүргэхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, ордон бодхоохо, гүрэм үншуулха, тэнгэри тахиха, ехэ хүниие бараалхаха, аршаанаар угааха мэтын үйлэнүүдтэ hайн. Хүн бүү хүлдэ оруулхада, багануулаа гэрhээ гаргажа, ой доо тээшэнь эльгээхэдэ, үбшэ аргалжа эхилхэдэ, нүүхэдэ, худалдаа наймаа, андаадаа хэхэдэ, замда гарахада үхэр худалдахада, шэнэ хүсаhа үмдэхэдэ муу. Эдэ үдэр хутага хурсадажа, эрэтэ мэсэтэй холбоотой ажал хэжэ болохогүй. Хүнэй үнэ абабал, зол жаргал ушраха.

ГАРАГАЙ 3-да БУРЯД ЛИТЭЭР 27 (июлин 5)

Хара луу, 9 улаан мэнгын. уhанда hуудалтай үдэр. Нэ үдэр бисалгал хэхэдэ, хэшэг даллага абахада, бурхана, лусуудта мүргэжэ, үргэл үргэхэдэ, түмэроор уран зүйл бүтээхэдэ, бүин үйлэхэдэ